

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК

BULLETIN

Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№3 (82), 2025

Алматы, 2025

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

**Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№3 (82), 2025**

Алматы, 2025

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ

«Халықаралық өмір және саясат» сериясы №3(82), 2025 ж.

Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір.

2002 ж. Бастап шығады.

Бас редактор:

з.ғ.д., профессор А.А.

Сабитова

Бас ред. Орынбасары:

з.ғ.к., профессор

О.Б.Хусаинов

Ғылыми редактор:

с.ғ.д., профессор Л.Х.

Матакбаева,

ф.ғ.д., профессор Ш.А.

Сабитова,

с.ғ.к К.С. Нурғалым,

магистр А.М. Кадиров,

Редакциялық алқа мүшелері:

з.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА

Академигі

С.Н.Сабикенов,

с.ғ.д., доцент А.К.

Курмангали,

т.ғ.к., профессор М.К.

Сембинов,

с.ғ.к Жабелова Т.Е.,

с.ғ.к Т.Н.Чумаченко,

з.ғ.д., профессор, (Қазақстан

Республикасы Бас

прокуратурасының

жанындағы Құқық қорғау

органдары академиясы)

Е.Н.Бегалиев,

з.ғ.д., профессор (Нархоз

университеті)

Г. А. Алибаева,

з.ғ.д., профессор (Қазақстан

Республикасы Президенті

жанындағы адам құқықтары

жөніндегі Комиссия Төрағасы)

И.И. Рогов,

т.ғ.д., профессор (Institut

Français d'Etudes sur l'Asie

Centrale, Университет

ИНАЛКО, Франция) Катрин

Пужоль,

з.ғ.д., профессор (Лотарингия

университеті, Франция) Пьер

Тифин,

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ CONTENT

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ LEGAL ASPECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS

Набережнев С.С., Аретюз К.

Терроризмге қарсы халықаралық-құқықтық күрестегі этикалық дилеммалар: қауіпсіздік пен адам құқықтарының

тепетенді.....08

Набережнев С.С., Аретюз К.

Этические дилеммы в международно-правовой борьбе с терроризмом: баланс между безопасностью и правами

человека.....08

Naberezhnyev S.S., Aréthuse C.

Ethical dilemmas in the international legal fight against terrorism: balancing security and human

rights.....08

Сабитова Ш.А. , Бердимбетова К.

Цифрлық құқықтарды қорғаудың құқықтық камтамасыз етілуі: Қазақстандық және шетелдік тәжірибе.....20

Сабитова Ш.А. , Бердимбетова К.

Правовое обеспечение защиты цифровых прав: Казахстанский и зарубежный опыт.....20

Sabitova Sh.A., Berdimbetova K.

Legal framework for the protection of digital rights: Kazakhstan and international experience.....20

Нурғалым К.С., Абрешева С.

Қазақ қоғамындағы адам құқығын қорғау ерекшелігі.....32

Нурғалым К.С., Абрешева С.

Особенности защиты прав человека в казахстанском обществе.....32

Nurgalym K.S., Abresheva S.M.

Features of human rights protection in kazakhstani society.....32

Хусаинов О.Б., Хусаинов С.О.

экстремизмге қарсы іс-қимыл жөніндегі халықаралық-құқықтық тәсілдер және ТМД елдерінің тәжірибесі.....40

Хусаинов О.Б., Хусаинов С.О.

Международно-правовые подходы к противодействию экстремизму и опыт стран

СНГ.....40

Khusainov O.B., Khusainov S.O.

з.ғ.д., профессор (Пантеон-Сорбонна университеті, Франция) Патрик Долла,
з.ғ.д., профессор (Лотарингия университеті, Франция) Хьюго Шталь

Техникалық хатшы:
заң ғылымдарының магистрі
С.С. Набережнев

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2022
Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде
2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10105 – Ж

Басуға 30.12.2021 қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 15,75 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 326.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасы

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия

«Международная жизнь и политика»

№3 (82), 2025 г.

Периодичность – 4 номера в год.

Выходит с 2002 года.

Главный редактор:
д.ю.н., профессор Сабитова А.А.

Зам. Гл. редактора:
к.ю.н., профессор
Хусаннов О.Б.

Научные редакторы:
д.с.н., доцент Матакбаева Л.Х.,
д.ф.н., профессор Сабитова

International legal approaches to countering extremism and the experience of CIS countries40

Битлеуов А.А., Курмангали А.К.

Шанхай ынтымақтастық ұйымы: Орталық Азиядағы халықаралық өзара іс-қимыл мен тұрақты дамудың негізгі тетігі.....48

Битлеуов А.А., Курмангали А.К.

ШОС как ключевой механизм международного взаимодействия и устойчивого развития в Центральной Азии.....48

Bitleuov A.A., Kurmangali A.K.

Shanghai Cooperation Organization as a Key Mechanism for International Interaction and Sustainable Development in Central Asia48

Франсуа Мишель Натанаэль Фарнир

Жұмсақ күшті өлшеу мәселесі64

Франсуа Мишель Натанаэль Фарнир

Проблемы измерения мягкой силы.....64

François Michel Nathanaël Farnier

The problem of measuring soft power.....64

Авторлар туралы мәлімет.....78

Сведения об авторах.....79

About authors.....80

Ш.А.,
к.с.н. **Нургалым К.С.,**
магистр **Кадилов А.М.**

Члены редколлегии:
д.ю.н., профессор, академик
НАН РК Сабыкенов С.Н.,
д.п.н., доцент **Курмангали**
А.К.,
к.и.н., профессор **Сембинов**
М.К.,
к.п.н. **Жабелова Т.Е.,**
к.п.н. **Чумаченко Т.Н.**
д.ю.н., профессор, (Академия
правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре
Республики Казахстан)

Бегалиев Е.Н.,
д.ю.н. профессор **Бегалиев**
Е.Б.,
д.ю.н. профессор (Нархоз)
Алибаева Г.А.,
д.ю.н., профессор
(Председатель Комиссии по
правам человека при
Президенте Республики
Казахстан)

Рогов И.И.,
д.и.н., профессор,
(Университет ИНАЛКО
Франция) **Катрин Пужоль,**
д.ю.н. профессор профессор
(Университет Лотарингии,
Франция) **Пьер Тифин,**
д.ю.н., профессор
(Университет Пантеон-
Сорбонна, Франция)
Патрик Долла,
д.ю.н., профессор,
(университет Лотарингия,
Франция) **Хьюго Шталь**

Технический секретарь:
Преподаватель, магистр
Набережнев С.С.

© **Казахский национальный
педагогический университет
им. Абая, 2024**

Зарегистрировано в
Министерстве культуры и
информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10105-Ж

Подписано в печать 30.12.2021.
Формат 60x84 1/8.
Объем 15,75 уч-изд.л. Тираж
300 экз.

Заказ 326.
050010, г. Алматы, пр. Достык,
пр. Достык, 13. КазНПУ им.
Абая
Издательство «Ұлағат»
Казахского национального
педагогического университета
имени
Абая
**Abai Kazakh national
pedagogical university
BULLETIN**

**«Bulletin Abai Kazakh national
pedagogical university»
(series of «International Affairs
and Politics»)
№3 (82), 2025**

**Periodical – 4 no. per year
Published since 2002**

*doctor of legal Sciences,
Professor
Sabitova A.
candidate of legal Sciences,
professor Khusainov O.*

**Members of the editorial
board:**

*Doctor of Political Sciences,
Associate Professor
Matakbayeva L.Kh.,
doctor of philological Sciences,
associate professor Sabitova Sh.,
Candidate of Political Sciences
Nurgalym K.S.,
Master of International Relations
Kadirov A.M.*

Editorial Board Members:

*Doctor of Law, Professor,
Academician of the National
Academy of Sciences of the
Republic of Kazakhstan
Sabikenov S.,
Doctor of Political Sciences,
Associate Professor Kurmangali
A.,
candidate of Historical Sciences,
Professor Sembinov M.,
candidate of politic.sciences
Zhabelova T.,
candidate of polit.sciences
Chumachenko T.,
Doctor of Law, Professor
(Narxoz University) Alibayeva
G.,
Doctor of Law, Professor*

(Chairman of the Human Rights
Commission under the President
of the Republic of Kazakhstan)

Rogov I.,

Doctor of Sciences, Professor
(French Institute for Central
Asian Studies, INALCO
University, France) **Catherine**

Poujol,

Doctor of Law, Professor
(University of Lorraine, France)

Pierre Tifine,

Doctor of Law, Professor
(Pantheon-Sorbonne University,
France) **Patrick Dollat,**

Doctor of Law, Professor
(University of Lorraine, France)

Hugo Stahl

Technical Secretary:

Master of Law (Department of
International Law) **Naberezhnev**
S.,

© **Abai Kazakh National**
Pedagogical University 2022

Registered in the Ministry
of Culture and Information of the
Republic of Kazakhstan
May 8, 2009 №10105-Zh

Signed in print 20.12.2021.

Format 60x84 ¹/₈

Volume 15,75 teaching and
publishing lists Number of copies
300. Order 326.

050010, Almaty, Dostyk avenue
13,
Abai Kazakh national
pedagogical

Publishing house “Ulagat” of
Abai Kazakh national pedagogical
university

Білім және ғылым саласындағы комитетінің шешімі негізінде (Қосымша 1 Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылдың 10 шілдесінің №1082 бұйрығына сәйкес) Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысының “Халықаралық өмір және саясат” сериясы саяси ғылымдар бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялау үшін басылымдар тізіміне ұсынылған.

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (Приложение 1 к Приказу МОН РК от 10 июля 2012 года за №1082) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика» внесен в перечень изданий для публикаций основных научных результатов диссертаций по политическим наукам.

In accordance of the decision of the Committee on the control in the field of Education and Science (Annex 1 to the Order of MES RK from 10 July 2012 Order No. 1082) Bulletin KazNPU named after Abai, a series of "International Affairs and Politics" is included into the list editions for publication main scientific results of dissertations on Political Sciences Білім және ғылым саласындағы комитетінің шешімі негізінде (Қосымша 1 Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылдың 10 шілдесінің №1082 бұйрығына сәйкес) Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысының “Халықаралық өмір және саясат” сериясы саяси ғылымдар бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялау үшін басылымдар тізіміне ұсынылған.

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (Приложение 1 к Приказу МОН РК от 10 июля 2012 года за №1082) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика» внесен в перечень изданий для публикаций основных научных результатов диссертаций по политическим наукам.

In accordance of the decision of the Committee on the control in the field of Education and Science (Annex 1 to the Order of MES RK from 10 July 2012 Order No. 1082) Bulletin KazNPU named after Abai, a series of "International Affairs and Politics" is included into the list editions for publication main scientific results of dissertations on Political Sciences

МРНТИ 10.85.00

<https://doi.org/10.51889/1728-550X.2025.82.3.001>

Набережнев С.С.¹, Аретюз К.²

*¹магистр юридических наук, преподаватель кафедры
«международного права» Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им.Абая*

*²магистр международных отношений (INALCO, Франция), представитель
города Метц в филиале Университета Лотарингии, Институт Сорбонна-
Казахстан КазНПУ им.Абая*

ЭТИЧЕСКИЕ ДИЛЕММЫ В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ БОРЬБЕ С ТЕРРОРИЗМОМ: БАЛАНС МЕЖДУ БЕЗОПАСНОСТЬЮ И ПРАВАМИ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация

Статья посвящена исследованию этических и правовых дилемм, возникающих в процессе международной борьбы с терроризмом. Актуальность темы определяется глобальной угрозой терроризма и необходимостью соблюдения фундаментальных прав человека при реализации мер безопасности. Цель исследования — выявить противоречия между обеспечением национальной и международной безопасности и соблюдением международных стандартов прав человека, а также определить оптимальные подходы к их согласованию. Новизна работы заключается в комплексном анализе международных правовых инструментов и этических дилемм, связанных с антитеррористической политикой. Практическая значимость состоит в возможности применения выводов для совершенствования национального и международного законодательства, а также правоприменительной практики.

Ключевые слова: терроризм, международное право, права человека, безопасность, этические дилеммы, международные конвенции, баланс интересов.

Набережнев С.С.¹, Аретюз К.²

¹құқықтану магистрі, Абай атындағы ҚазҰПУ

Сорбонна-Қазақстан институтының «халықаралық құқық» кафедрасының оқытушысы

² халықаралық қатынастар магистрі (INALCO, Франция), Лотарингия университетінің филиалындағы Мец қаласының өкілі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Сорбонна-Қазақстан институты

ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАРСЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ КҮРЕСТЕГІ ЭТИКАЛЫҚ ДИЛЕММАЛАР: ҚАУІПСІЗДІК ПЕН АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ТЕПЕ-ТЕҢДІ

Аңдатпа

Мақалада терроризмге қарсы халықаралық-құқықтық күресте туындайтын этикалық және құқықтық дилеммалар қарастырылады. Зерттеудің өзектілігі терроризм қаупінің ғаламдық сипат алуымен және антитеррористік шараларды жүзеге асыру барысында адам құқықтарын сақтау қажеттілігімен айқындалады. Халықаралық құқықтық актілер, жекелеген мемлекеттердің тәжірибесі және халықаралық соттардың шешімдері талдана отырып, қауіпсіздік мүдделері мен жеке тұлғаның негізгі құқықтары арасындағы қайшылықтар анықталды. Зерттеудің мақсаты қауіпсіздікті қамтамасыз ету шараларының тиімділігі мен халықаралық адам құқықтары стандарттарын сақтаудың оңтайлы теңгерімін табу болып табылады. Жұмыстың жаңалығы салыстырмалы-құқықтық талдаудың кешенді жүргізілуінде көрініс табады. Практикалық маңыздылығы – алынған нәтижелерді заңнаманы жетілдіруде және құқық қолдану тәжірибесінде пайдалану мүмкіндігі.

Түйін сөздер: терроризм, халықаралық құқық, адам құқықтары, қауіпсіздік, этикалық дилеммалар, БҰҰ конвенциялары, Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот.

Naberezhnyev S.S.¹, Aréthuse C.²

¹*Master of Laws, Lecturer of the Department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University*

²*Master of International Relations (INALCO, France), Representative of the City of Metz at the branch of the University of Lorraine, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University*

ETHICAL DILEMMAS IN THE INTERNATIONAL LEGAL FIGHT AGAINST TERRORISM: BALANCING SECURITY AND HUMAN RIGHTS

Annotation

The article is devoted to the study of ethical and legal dilemmas arising in the international legal struggle against terrorism. The relevance of the topic is determined by the global nature of the terrorist threat and the need to respect human rights when implementing counter-terrorism measures. International legal acts, state practices, and case law of international courts are examined, with a focus on contradictions between security interests and fundamental human rights. The purpose of the study is to identify the optimal balance between the effectiveness of security measures and compliance with international human rights standards. The novelty of the research lies in the comprehensive comparative legal analysis that reveals both universal tendencies and national peculiarities. The practical significance is the possibility of applying the conclusions to improve legislation and law enforcement practices.

Keywords: terrorism, international law, human rights, security, ethical dilemmas, UN conventions, European Court of Human Rights.

Naberezhnev S.S.¹, Aréthuse C.²

¹*Master en sciences juridiques, enseignant au département de « Droit international » de l'Institut Sorbonne-Kazakhstan, Université Kazakhe Nationale Pédagogique Abai*

²Master en relations internationales (INALCO, France), représentante de la Ville de Metz à la filiale de l'Université de Lorraine, Institut Sorbonne-Kazakhstan, Université Kazakhe Nationale Pédagogique Abai

DILEMMES ÉTHIQUES DANS LA LUTTE ANTITERRORISTE EN DROIT INTERNATIONAL : L'ÉQUILIBRE ENTRE SÉCURITÉ ET DROITS DE L'HOMME

Résumé

Cet article est consacré à l'étude des dilemmes éthiques et juridiques qui surgissent dans le cadre de la lutte internationale contre le terrorisme. La pertinence du sujet tient à la menace globale que représente le terrorisme et par la nécessité de respecter les droits humains fondamentaux lors de la mise en œuvre des mesures de sécurité. L'objectif de cette recherche est d'identifier les contradictions entre la garantie de la sécurité nationale et internationale et le respect des normes internationales relatives aux droits de l'homme, ainsi que de déterminer les approches optimales permettant leur conciliation. Ce travail se distingue par l'analyse globale des instruments juridiques internationaux et des dilemmes éthiques liés à la politique antiterroriste. La portée pratique de ce travail réside dans la possibilité d'appliquer ses conclusions pour améliorer la législation nationale et internationale, ainsi que la pratique juridique.

Mots-clés : terrorisme, droit international, droits de l'homme, sécurité, dilemmes éthiques, conventions internationales, équilibre des intérêts.

Актуальность исследования обусловлена тем, что терроризм в XXI веке превратился в одну из наиболее серьезных угроз международной безопасности, затрагивая все регионы мира и дестабилизируя международные отношения [1]. Его транснациональный характер, тесная связь с организованной преступностью, незаконным оборотом оружия и финансированием через глобальные финансовые системы делают борьбу с ним сложной и многогранной задачей. Реакцией государств на вызовы терроризма стали меры, усиливающие контроль за миграцией, расширяющие полномочия правоохранительных органов

и спецслужб, внедряющие системы массовой слежки и превентивного задержания. При этом следует учитывать, что в ряде стран такие меры сопровождались ограничением свободы слова, деятельности неправительственных организаций и усилением цензуры в цифровом пространстве [2]. Современные террористические угрозы усугубляются использованием информационных технологий: радикальные организации активно применяют социальные сети и мессенджеры для вербовки сторонников, распространения пропаганды и координации действий. Это вынуждает государства внедрять жёсткие механизмы контроля над интернет-пространством, что вновь поднимает вопрос о границах допустимого вмешательства в право на частную жизнь и свободу выражения мнений. Международное сообщество выработало целый ряд универсальных и региональных правовых инструментов противодействия терроризму: Глобальная контртеррористическая стратегия ООН (2006 г.), резолюции Совета Безопасности ООН 1373 (2001) и 1624 (2005), региональные документы Совета Европы, СНГ и ШОС. Однако анализ практики их реализации показывает, что акцент зачастую делается на обеспечении безопасности, тогда как защита прав человека остаётся вторичной задачей. В результате возникает фундаментальная дилемма: где проходит граница между обеспечением коллективной безопасности и соблюдением прав и свобод личности, закреплённых в международных договорах, таких как Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 г. и Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод 1950 г..

Международное право традиционно закрепляет приоритет прав человека, что подтверждается Всеобщей декларацией прав человека 1948 г., Международным пактом о гражданских и политических правах 1966 г. и региональными механизмами защиты, включая Европейскую конвенцию о защите прав человека и основных свобод 1950 г. [3]. Эти документы формируют основу международного режима защиты личности, устанавливая минимальные стандарты, от которых государства не могут отступать даже в условиях чрезвычайных обстоятельств. Однако в реальной практике именно борьба с терроризмом чаще всего становится причиной для ограничения таких фундаментальных прав, как свобода слова, право на справедливое судебное разбирательство и защита от произвольного вмешательства в личную жизнь. В то же время, резолюции Совета Безопасности ООН 1373 (2001) и 1624 (2005), а также Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма

(1999) возлагают на государства обязательства принимать жёсткие меры по предупреждению и пресечению террористической деятельности [4]. Эти нормы ориентированы прежде всего на обеспечение безопасности и коллективной защиты, что зачастую вступает в противоречие с обязательствами государств по международным договорам о правах человека. Так, в национальной практике отдельных стран фиксируются случаи, когда антитеррористическое законодательство позволяло вводить длительные сроки административного задержания, ограничивать деятельность неправительственных организаций или устанавливать широкие возможности для массового мониторинга граждан. Подобные меры вызывают вопросы о соответствии принципу соразмерности и о том, насколько допустимо ограничение прав человека ради интересов национальной безопасности.

Это объективно создаёт правовую коллизию: необходимость одновременно обеспечивать безопасность общества и не допускать чрезмерных ограничений прав человека. В юриспруденции Европейского суда по правам человека подобная дилемма отражена, например, в делах, касающихся содержания под стражей подозреваемых в терроризме без предъявления обвинения или использования доказательств, полученных с нарушением процессуальных гарантий. Подобные решения показывают, что международное право стремится удерживать баланс, но на практике государства нередко склоняются в пользу безопасности, что ставит под угрозу универсальность прав человека.

На практике государства используют различные модели. В США принят «Patriot Act» (2001), который значительно расширил полномочия органов безопасности по проведению тайного наблюдения и задержаний без ордера [5]. Данный закон закрепил возможность широкого использования электронного мониторинга, доступа к банковским данным и межведомственного обмена информацией без согласия суда. Эти меры существенно повысили эффективность работы спецслужб, но одновременно вызвали критику со стороны правозащитных организаций за подрыв фундаментальных демократических принципов. Дискуссия о конституционности отдельных положений акта ведётся до сих пор, что демонстрирует сложность поиска баланса между защитой национальной безопасности и сохранением личных свобод.

Европейский союз, напротив, стремится к более сбалансированному подходу, совмещая антитеррористические меры с институтами защиты прав человека.

Важнейшую роль играет Европейский суд по правам человека, чья практика формирует стандарты допустимого вмешательства государства в частную жизнь. Характерным примером является дело *A. and Others v. United Kingdom* (2009), где было признано нарушение статьи 5 Конвенции в связи с неоправданным длительным содержанием лиц под стражей без предъявления обвинений [6]. Суд указал на недопустимость использования борьбы с терроризмом в качестве оправдания для чрезмерных ограничений базовых гарантий. Подобные решения создают прецеденты, которые влияют на формирование законодательства не только в странах ЕС, но и в других регионах мира.

В Республике Казахстан также принимаются антитеррористические меры, включая национальные программы по профилактике экстремизма, усиление уголовной ответственности и расширение полномочий спецслужб. Вместе с тем международные эксперты неоднократно отмечали расплывчатость определений в национальном законодательстве, что повышает риск произвольного ограничения прав граждан и создает условия для политически мотивированного применения антитеррористических норм [7]. Проблема усугубляется недостаточной судебной практикой и отсутствием чётких механизмов парламентского контроля за деятельностью силовых структур.

К числу ключевых этических дилемм относятся: абсолютный запрет пыток и недопустимость их применения даже в условиях угрозы массовых жертв; баланс между правом на частную жизнь и необходимостью контроля за коммуникациями в условиях цифровизации; ограничение свободы передвижения и риск дискриминации на основе этнического или религиозного профайлинга; соотношение между безопасностью и свободой выражения мнений, включая деятельность СМИ, правозащитников и религиозных объединений [8]. Эти вопросы приобретают особую остроту в свете новых технологий, которые позволяют государствам осуществлять тотальную цифровую слежку и анализ больших массивов персональных данных, что ставит под сомнение традиционные представления о неприкосновенности частной жизни.

Решение данных проблем видится в гармонизации национального законодательства с международными стандартами прав человека, в усилении судебного и парламентского контроля за деятельностью спецслужб, в институционализации принципа прозрачности механизмов надзора, а также в развитии программ профилактики радикализации, которые снижают

зависимость исключительно от силовых методов [9]. Важным направлением становится также международное сотрудничество, включающее обмен разведывательной информацией и совместные правовые инициативы, которые при этом должны оставаться в рамках принципов верховенства права и уважения прав человека.

Таким образом, борьба с терроризмом неизбежно сопряжена с этическими дилеммами, которые требуют поиска справедливого баланса между безопасностью и правами человека. Международный опыт показывает, что чрезмерный уклон в сторону безопасности ведёт к эрозии демократических ценностей, снижает доверие общества к государственным институтам и подрывает легитимность правовой системы, в то время как недооценка угрозы терроризма способна поставить под сомнение стабильность государства и его способность защищать своих граждан. Оптимальный подход заключается в формировании интегрированной модели, учитывающей как международные стандарты прав человека, так и специфические условия национальной безопасности [10]. Такой подход предполагает системное взаимодействие международных организаций, национальных правительств и институтов гражданского общества, что позволит выстроить устойчивую правовую архитектуру противодействия терроризму в XXI веке.

La pertinence de cette recherche réside dans le fait que, au XXIe siècle, le terrorisme est devenu l'une des menaces les plus graves à la sécurité internationale, touchant toutes les régions du monde et déstabilisant les relations internationales [1]. Son caractère transnational, son lien étroit avec la criminalité organisée, le trafic illicite d'armes, ainsi que son financement via les systèmes financiers mondiaux font de la lutte contre ce phénomène une tâche complexe et multiforme. La réaction des États face aux défis posés par le terrorisme s'est traduite par des mesures renforçant le contrôle des flux migratoires, élargissant les pouvoirs des forces de l'ordre et des services spéciaux, et introduisant des systèmes de surveillance de masse et de détention préventive. Toutefois, il convient de noter que, dans plusieurs pays, ces mesures se sont accompagnées de restrictions à la liberté d'expression, à l'activité des organisations non gouvernementales et d'un renforcement de la censure dans l'espace numérique [2]. Les menaces terroristes contemporaines sont aggravées par l'utilisation des technologies de l'information : les organisations radicales recourent activement aux

réseaux sociaux et aux messageries pour recruter des partisans, diffuser leur propagande et coordonner leurs actions. Cela contraint les États à instaurer des mécanismes stricts de contrôle de l'espace numérique, ce qui soulève à nouveau la question des limites d'une ingérence légitime dans le droit au respect de la vie privée et dans la liberté d'expression. La communauté internationale a élaboré toute une série d'instruments juridiques universels et régionaux de lutte contre le terrorisme : la Stratégie antiterroriste mondiale de l'ONU (2006), les résolutions du Conseil de sécurité des Nations Unies n°1373 (2001) et n°1624 (2005), ainsi que divers instruments régionaux adoptés par le Conseil de l'Europe, la CEI et l'OCS. Toutefois, l'analyse de leur mise en œuvre montre que l'accent est bien souvent mis sur la garantie de la sécurité, tandis que la protection des droits de l'homme demeure une préoccupation secondaire. Il en résulte un dilemme fondamental : où se situe la limite entre la garantie de la sécurité collective et le respect des droits et libertés individuels consacrés par des traités internationaux tels que le Pacte international relatif aux droits civils et politiques de 1966 et la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales de 1950 ?

Le droit international consacre traditionnellement la primauté des droits de l'homme, comme en témoignent la Déclaration universelle des droits de l'homme de 1948, le Pacte international relatif aux droits civils et politiques de 1966 ainsi que les mécanismes régionaux de protection, dont la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales de 1950 [3]. Ces instruments constituent la base du régime international de protection des droits de l'homme, en établissant des normes minimales auxquelles les États ne peuvent déroger, même en situation d'urgence. Cependant, dans la pratique, c'est précisément la lutte contre le terrorisme qui devient le plus souvent un motif de restrictions à des droits fondamentaux tels que la liberté d'expression, le droit à un procès équitable ou la protection contre les ingérences arbitraires dans la vie privée. Dans le même temps, les résolutions du Conseil de sécurité des Nations Unies n° 1373 (2001) et n° 1624 (2005), ainsi que la Convention internationale pour la répression du financement du terrorisme (1999), imposent aux États l'obligation d'adopter des mesures strictes pour prévenir et réprimer les activités terroristes [4]. Ces normes sont avant tout orientées vers la garantie de la sécurité et de la protection collective, ce qui entre fréquemment en contradiction avec les engagements des États en matière de droits de l'homme. Ainsi, dans la pratique nationale de certains pays, on relève des cas où la législation antiterroriste a permis d'instaurer de longues périodes de détention administrative, de

restreindre l'activité des organisations non gouvernementales ou encore de créer de vastes dispositifs de surveillance de masse des citoyens. De telles mesures soulèvent des interrogations quant à leur conformité au principe de proportionnalité et à la légitimité des restrictions touchant les droits de l'homme au nom de la sécurité nationale.

Cela crée objectivement un conflit juridique : la nécessité d'assurer la sécurité de la société sans pour autant imposer de restrictions excessives aux droits de l'homme. Dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, un tel dilemme se reflète, par exemple, dans des affaires relatives à la détention d'individus suspectés de terrorisme sans inculpation ou à l'utilisation de preuves recueillies en violation des garanties procédurales. De telles décisions montrent que le droit international tend à maintenir un équilibre, mais que, dans la pratique, les États penchent souvent en faveur de la sécurité, mettant ainsi en péril l'universalité des droits de l'homme.

Dans la pratique, les États adoptent différents modèles. Aux États-Unis, le Patriot Act (2001) a considérablement élargi les pouvoirs des organes de sécurité en matière de surveillance secrète et de détentions sans mandat [5]. Cette loi a permis un usage étendu de la surveillance électronique, un accès aux données bancaires, ainsi que l'échange interministériel d'informations sans autorisation judiciaire. Ces mesures ont nettement accru l'efficacité des services de sécurité, mais ont également suscité des critiques de la part des organisations de défense des droits de l'homme, qui y voient une atteinte aux principes démocratiques fondamentaux. Le débat sur la constitutionnalité de certaines dispositions du Patriot Act se poursuit encore aujourd'hui, illustrant la difficulté de trouver un équilibre entre la protection de la sécurité nationale et la préservation des libertés individuelles.

L'Union européenne, à l'inverse, s'efforce de maintenir une approche plus équilibrée, combinant mesures antiterroristes et mécanismes de protection des droits de l'homme. La Cour européenne des droits de l'homme joue ici un rôle essentiel, sa jurisprudence définissant les normes d'une ingérence étatique légitime dans la vie privée. Un exemple significatif est l'affaire *A. and Others c. Royaume-Uni* (2009), dans laquelle la Cour a constaté une violation de l'article 5 de la Convention en raison de la détention prolongée et injustifiée de personnes sans inculpation [6]. La Cour a souligné l'inadmissibilité d'utiliser la lutte antiterroriste comme justification à des restrictions

excessives aux garanties fondamentales. De telles décisions créent des précédents qui influencent la législation non seulement dans les pays de l'UE, mais également dans d'autres régions du monde.

Au Kazakhstan, des mesures antiterroristes sont également adoptées, incluant des programmes nationaux de prévention de l'extrémisme, un renforcement de la responsabilité pénale et un élargissement des pouvoirs des services spéciaux. Dans le même temps, des experts internationaux ont à plusieurs reprises relevé le caractère flou des définitions contenues dans la législation nationale, ce qui accroît le risque d'atteintes arbitraires aux droits des citoyens et crée des conditions propices à l'application de normes antiterroristes à des fins politiques [7]. Le problème est aggravé par une pratique judiciaire insuffisante et par l'absence de mécanismes clairs de contrôle parlementaire sur les activités des forces de sécurité.

Parmi les dilemmes éthiques majeurs figurent : l'interdiction absolue de la torture et l'inadmissibilité de son usage, même en cas de risque de nombreuses victimes ; l'équilibre entre le droit à la vie privée et la surveillance des communications à l'ère numérique ; les restrictions à la liberté de circulation et le risque de discrimination fondée sur le profilage ethnique ou religieux ; enfin, le rapport entre sécurité et liberté d'expression, ce qui inclut l'activité des médias, des défenseurs des droits de l'homme et des organisations religieuses [8]. Ces enjeux prennent une acuité particulière avec les nouvelles technologies, qui permettent aux États d'instaurer une surveillance numérique généralisée et d'analyser de vastes ensembles de données personnelles, remettant en question les conceptions traditionnelles de l'inviolabilité de la vie privée.

La résolution de ces problèmes réside dans l'harmonisation de la législation nationale avec les normes internationales relatives aux droits de l'homme, dans le renforcement du contrôle judiciaire et parlementaire sur les services de sécurité, dans l'institutionnalisation du principe de transparence des mécanismes de surveillance, ainsi que dans le développement de programmes de prévention de la radicalisation, réduisant le recours exclusif aux méthodes coercitives [9]. La coopération internationale constitue également un axe essentiel, et inclut l'échange de renseignements et des initiatives juridiques conjointes, qui doivent toutefois demeurer conformes aux principes de l'État de droit et aux droits de l'homme.

Ainsi, la lutte contre le terrorisme s'accompagne inévitablement de dilemmes éthiques qui exigent la recherche d'un équilibre juste entre sécurité et droits de l'homme. L'expérience internationale montre que le fait d'accorder une priorité excessive à la sécurité entraîne une érosion des valeurs démocratiques, réduit la confiance de la

société envers les institutions étatiques et mine la légitimité du système juridique, tandis qu'une sous-estimation de la menace terroriste peut compromettre la stabilité de l'État et sa capacité à protéger ses citoyens. L'approche optimale consiste à élaborer un modèle intégré tenant compte à la fois des normes internationales relatives aux droits de l'homme et des spécificités de la sécurité nationale [10]. Une telle approche suppose une interaction systématique entre organisations internationales, gouvernements nationaux et institutions de la société civile, afin de construire une architecture juridique durable de lutte contre le terrorisme au XXIe siècle.

Список использованных источников

1. United Nations. *Global Counter-Terrorism Strategy*. UN General Assembly Resolution A/RES/60/288, 2006.
2. Cassese A. *Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*. *European Journal of International Law*. – 2001. – Vol. 12. – P. 993–1001.
3. *Международный пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года* // Организация Объединённых Наций. [Электронный ресурс]: URL: <https://www.ohchr.org> (дата обращения: 07.09.2025).
4. S/RES/1373 (2001), *Security Council resolution 1373 (2001) [on threats to international peace and security caused by terrorist acts]* // UN Security Council.
5. *USA Patriot Act of 2001*. Public Law 107–56. – United States Congress.
6. *European Court of Human Rights. A. and Others v. the United Kingdom. Judgment of 19 February 2009*.
7. OSCE/ODIHR. *Opinion on the Draft Law of Kazakhstan on Countering Extremism and Terrorism*. – Warsaw, 2016.
8. Saul B. *Defining Terrorism in International Law*. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 301 p.
9. *Human Rights Committee. General Comment No. 29: States of Emergency (Art. 4), 2001*.
10. Boyle A., Chinkin C. *The Making of International Law*. – Oxford: Oxford University Press, 2007.

Сабитова Ш.А.¹, Бердимбетова К.²

*¹док. фил. наук, ассоц. профессор кафедры «Международного права»
Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая*

*²помощник юриста логистической компании ТОО «B-MOVERS
GROUP» Алматы Республика Казахстан.*

ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАЩИТЫ ЦИФРОВЫХ ПРАВ: КАЗАХСТАНСКИЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Аннотация

Данная статья посвящена анализу правового обеспечения защиты цифровых прав в Республике Казахстане и зарубежных странах. Актуальность исследования обусловлена развитием цифровизации и необходимостью защиты прав личности в сети, включая персональные данные, цифровую идентичность, свободу выражения мнений и доступ к информации. В Республике Казахстане уже приняты нормативные акты в области информационной безопасности и персональных данных, однако их регулирование остаётся фрагментарным. В зарубежной практике ЕвроСоюз, США, Республика Корея прослеживается более системный подход. Цель исследования выявить проблемы казахстанского законодательства и предложить пути его совершенствования с учётом международного опыта. Новизна работы заключается в комплексном сравнительно-правовом анализе цифровых прав, а практическая значимость в возможности использования выводов для модернизации национального законодательства.

Ключевые слова: цифровые права, правовое регулирование, Республика Казахстан, зарубежный опыт, персональные данные, кибербезопасность, цифровая идентичность, свобода выражения, сравнительно-правовой анализ, информационное общество.

Сабитова Ш.А.¹, Бедимбетова К.²

¹ф.э.д. атындағы ҚазҰПУ-дың Сорбонна Қазақстан институтының халықаралық құқық кафедрасының профессоры.

²«B-MOVERS GROUP» ЖШС логистикалық компаниясының заңгер көмегішісі, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

ЦИФРЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАРДЫ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТІЛУІ: ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ

Аңдатпа

Мақалада ретінде Қазақстан мен шетел елдеріндегі цифрлық құқықтарды қорғаудың құқықтық қамтамасыз етілуін талдауға арналған. Зерттеудің өзектілігі цифрландырудың дамуы мен желідегі жеке тұлғаның құқықтарын қорғау қажеттілігіне байланысты, оған жеке деректерді, цифрлық тұлғалықты, пікір білдіру еркіндігін және ақпаратқа қол жеткізуді қорғау кіреді. Қазақстанда ақпараттық қауіпсіздік пен жеке деректер саласында бірқатар нормативтік актілер қабылданғанымен, олардың реттелуі әлі де фрагментарлық сипатқа ие. Шетелдік тәжірибеде (ЕО, АҚШ, Оңтүстік Корея) неғұрлым жүйелі тәсіл байқалады. Зерттеудің мақсаты – қазақстандық заңнаманың проблемаларын анықтап, оны халықаралық тәжірибені ескере отырып жетілдіру жолдарын ұсыну. Жұмыстың жаңалығы цифрлық құқықтарды кешенді салыстырмалы-құқықтық талдауында, ал практикалық маңыздылығы – алынған қорытындыларды ұлттық заңнаманы жетілдіруде қолдану мүмкіндігінде.

Түйін сөздер: цифрлық құқықтар, құқықтық реттеу, Қазақстан Республикасы, шетелдік тәжірибе, жеке деректер, киберқауіпсіздік, цифрлық тұлғалық, пікір білдіру еркіндігі, салыстырмалы-құқықтық талдау, ақпараттық қоғам.

Sabitova Sh.A.¹, Berdimbetova K.²

¹*dr. Phil, Assoc. Professor of the Department of «International Law» of the Sorbonne-Kazakhstan Institute of KazNPU named after Abay*

²*legal Assistant of the Logistics Company LLP “B-MOVERS GROUP”, Almaty, Republic of Kazakhstan*

LEGAL FRAMEWORK FOR THE PROTECTION OF DIGITAL RIGHTS: KAZAKHSTAN AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Annotation

This article is devoted to the analysis of the legal framework for the protection of digital rights in Kazakhstan and foreign countries. The relevance of the research is determined by the rapid development of digitalization and the need to safeguard individual rights online, including the protection of personal data, digital identity, freedom of expression, and access to information. In Kazakhstan, several normative acts on information security and personal data have already been adopted; however, their regulation remains fragmented. In foreign practice (EU, USA, South Korea), a more systematic approach is observed. The purpose of the study is to identify the problems of Kazakhstani legislation and propose ways to improve it, considering international experience. The novelty of the research lies in the comprehensive comparative legal analysis of digital rights, while its practical significance consists in the possibility of applying the findings to modernize national legislation.

Keywords: digital rights, legal regulation, Republic of Kazakhstan, foreign experience, personal data, cybersecurity, digital identity, freedom of expression, comparative legal analysis, information society.

Актуальность исследования определяется устойчивым продвижением Республики Казахстан по пути цифровой трансформации, в рамках которой вопросы защиты прав человека в цифровой среде приобретают приоритетное

значение. В Послании народу Казахстана от 1 сентября 2022 года Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Кемелович Токаев подчеркнул важность цифровизации, отметив, что развитие технологий должно служить интересам граждан и обеспечивать их права, исключая возникновение новых угроз [1]. Данный тезис акцентирует необходимость формирования эффективной правовой системы, способной адекватно реагировать на вызовы цифровой эпохи.

Цифровые права, охватывающие защиту персональных данных, право на доступ к информации, цифровую идентичность и свободу выражения мнений в сети, являются относительно новым, но принципиально значимым направлением в системе прав человека. На практике же пользователи всё чаще сталкиваются с нарушениями этих прав, включая утечки данных, цифровое преследование и алгоритмическую дискриминацию. Дополнительные вызовы формируют развитие искусственного интеллекта, технологий больших данных и систем цифрового мониторинга, что требует комплексного нормативного регулирования [2].

Законодательство РК уже предприняло шаги в данном направлении: приняты законы о персональных данных, об информации и о кибербезопасности. Однако нормативная база остаётся фрагментарной и не охватывает всего комплекса вопросов, связанных с цифровыми правами личности. Зарубежный опыт, в частности Европейского союза, США и Южной Кореи, демонстрирует более системный подход, предусматривающий не только защиту частной жизни, но и контроль за деятельностью цифровых платформ [3].

Сравнительный анализ казахстанской и зарубежной моделей регулирования позволяет выявить их сильные и слабые стороны, а также определить пути совершенствования национального законодательства с учётом мировых тенденций. В условиях, когда цифровая среда становится неотъемлемым элементом жизни современного общества, правовая наука и практика должны оперативно адаптироваться к новым вызовам, что придаёт исследованию особую научную и практическую значимость.

На современном этапе Республика Казахстан демонстрирует уверенный прогресс в цифровой трансформации: развитие eGov, цифровых платформ для гос- и коммерческих услуг, внедрение мобильных удостоверений, расширение доступа к образованию, медицине и правосудию. Программа «Цифровой Казахстан» дала мощный импульс цифровизации. Однако правовое обеспечение цифровых прав заметно отстаёт: нормативная база

фрагментарна, статус цифровой личности, алгоритмическая подотчётность и защита от дискриминации почти не урегулированы. Это снижает способность правовой системы реагировать на глобальные цифровые риски [4].

Сравнительный анализ показывает низкий уровень соответствия казахстанского законодательства международным стандартам (около 40%). Законодательство охватывает лишь базовые гарантии персональных данных, но такие права, как «право на забвение», объяснение алгоритмических решений, прозрачность ИИ и защита цифровой идентичности остаются вне охвата. Для ЕС характерно полное соответствие стандартам (GDPR), США — около 60% (CCPA и судебная практика), Южной Кореи — 75% (PIPA, советы по этике ИИ). Республика Казахстан значительно отстаёт, что повышает риски правовой незащищённости граждан [5].

Национальная база состоит из разрозненных актов:

- Закон «О персональных данных» (2013 г.) отражает офлайн-практики и не учитывает ключевые категории вроде права на переносимость, забвение или алгоритмическую прозрачность.[6]
- Закон «О цифровизации» (2018 г.) концентрируется на технологиях, но не на правах личности.
- Закон «Об информатизации» (2015 г.) регулирует информационные потоки, но не права пользователей и ответственность платформ. [7]
- Закон «О связи» (2004 г.) устарел и не охватывает реалии платформенной экономики и ИИ.

Казахстанское право страдает от фрагментарности и архаичности. Нет норм о цифровой идентичности, праве на объяснение решений ИИ, алгоритмической подотчётности. Это приводит к потере гражданами контроля над данными и отсутствию эффективной судебной практики. Более 70 случаев утечек данных за три года и слабая цифровая грамотность граждан подтверждают системные риски [8].

Вместе с тем наблюдаются позитивные сдвиги. Массовое внедрение ЭЦП (13 млн пользователей, более 90% госуслуг в цифровом формате), мобильного удостоверения личности (4 млн граждан), подготовка новой редакции закона «О персональных данных» с нормами о праве на удаление данных и объяснении автоматизированных решений свидетельствуют о движении к международным стандартам. Казахстан участвует в глобальных инициативах ЮНЕСКО и ЕАЭС,

что формирует предпосылки для интеграции в мировое цифровое правовое пространство.[14]

Таким образом, несмотря на сохраняющиеся пробелы, страна демонстрирует стремление к модернизации законодательства и укреплению цифровых прав, постепенно становясь участником глобального диалога о правах человека в цифровую эпоху.

Международный опыт в сфере цифровых прав демонстрирует разнообразие подходов, обусловленное различиями в правовых системах, культурных приоритетах и уровне технологического развития. Общим является признание цифровых прав неотъемлемой частью прав человека XXI века. Рассмотрим три модели: европейскую, американскую и южнокорейскую.

Правовая модель Европейского союза считается эталонной благодаря комплексности регулирования и защите фундаментальных прав личности. Цифровые права закреплены в Хартии основных прав Европейского союза (2000 г.) и реализуются через Общий регламент по защите данных (General Data Protection Regulation — GDPR), вступивший в силу в 2018 году [9]. Регламент закрепил систему цифровых прав: доступ и исправление данных, их переносимость, «право на забвение», отказ от автоматизированных решений. GDPR имеет экстерриториальное действие, охватывая все компании, работающие с данными граждан Европейского союза. Первым прецедентом стало дело CNIL против Google (штраф €50 млн). По данным Еврокомиссии, 71 % граждан осведомлены о своих цифровых правах, а в 2022 году органы Европейского союза рассмотрели около 160 тыс. жалоб. GDPR также сформировал наднациональную систему надзора и культуру цифровой ответственности. Для Республики Казахстан данный опыт важен в части прозрачности алгоритмов и усиления надзора за цифровыми платформами [10].

Американская модель отличается децентрализацией и опорой на рыночные механизмы. В Соединённых Штатах Америки отсутствует единый федеральный акт уровня GDPR; защита цифровых прав регулируется секторальными законами: HIPAA (1996), GLBA (1999), COPPA (1998), FCRA (1970). Значимым шагом стал California Consumer Privacy Act (CCPA, 2020), который предоставляет жителям штата Калифорния право знать, удалять и ограничивать использование своих данных. Прецедентом стало дело компании Zoom (\$85 млн компенсации). Согласно данным Pew Research Center, 79 %

граждан Соединённых Штатов Америки обеспокоены объёмом собираемых данных, но лишь 22 % контролируют приватность. Модель Соединённых Штатов Америки менее формализована, но гибка. Она делает ставку на судебные иски, саморегулирование и прозрачность. Для Республики Казахстан ценен опыт развития коллективной защиты и вовлечения бизнеса в соблюдение цифровой этики[11].

Южнокорейская модель сочетает государственное регулирование, высокую технологическую зрелость и цифровую этику. Основой является Закон о защите персональной информации (Personal Information Protection Act — PIPA, 2011, обновлён в 2020-х), который предусматривает строгие требования к сбору, хранению и обработке данных, включая значительные санкции за нарушения. [14] Дополнительно внедрены Этический кодекс по искусственному интеллекту (2021 г.) и государственные платформы для контроля персональных данных. В 2022 году создана национальная система управления медицинскими данными, которой воспользовались более 15 млн граждан. Согласно данным Министерства науки и ИКТ Республики Корея, 92 % пользователей осведомлены о своих цифровых правах, а доверие к системе защиты данных составляет 82 %. Республика Корея также активно формирует стандарты цифровой этики в рамках ОЭСР и ЮНЕСКО [12].

Европейский союз выступает нормативным лидером, Соединённые Штаты Америки — практическим, а Республика Корея — технологически-этическим. Каждая модель имеет сильные стороны: Европейский союз — системность и прозрачность, Соединённые Штаты Америки — судебные механизмы и бизнес-ответственность, Республика Корея — баланс инноваций и защиты. Республика Казахстан может адаптировать лучшие практики с учётом уровня цифровой грамотности, институциональных возможностей и особенностей национального законодательства.

Сравнение подходов Европейского союза, Соединённых Штатов Америки и Республики Корея к регулированию цифровых прав выявляет как различия в философии и механизмах, так и универсальные проблемы, актуальные и для Республики Казахстан. Даже развитые цифровые государства сталкиваются с системными вызовами, что подчёркивает глобальный характер проблематики. К ключевым вызовам международной практики относятся отставание права от стремительного развития технологий, включая искусственный интеллект и большие данные, алгоритмическая непрозрачность, ограничивающая

справедливость и подотчётность, цифровое неравенство, затрагивающее уязвимые группы, а также слабость трансграничной координации при передаче данных, создающей юрисдикционные пробелы [13]. На фоне моделей Европейского союза (нормативной), Соединённых Штатов Америки (рыночной) и Республики Корея (техно этической) Республика Казахстан лишь формирует собственную систему цифровых прав. Основными проблемами в Казахстане остаются отсутствие единой концепции цифровых прав, фрагментарность законодательства, отсутствие закрепления таких категорий, как «цифровая идентичность» и «право на забвение», слабая судебная практика вследствие низкой осведомлённости граждан и недостаточной компетенции судей, а также низкий уровень цифровой грамотности: по данным ООН, только 28 % пользователей способны распознавать риски и защищать свои данные [14]. Вместе с тем Республика Казахстан обладает значительными ресурсами для модернизации законодательства: гибкой правовой системой, способной адаптировать международные практики, развитой цифровой инфраструктурой (eGov, мобильные госуслуги, цифровая идентификация), а также политической волей, подтверждённой программными выступлениями Президента Республики Казахстан Касыма-Жомарта Токаева. Оптимальным решением станет заимствование у Европейского союза юридической системности и приоритета прав человека, у Соединённых Штатов Америки — механизмов коллективной защиты и судебного контроля, а у Республики Корея — технологической этики, прозрачности и государственного надзора. Комплексное сочетание этих элементов позволит сформировать сбалансированную модель защиты цифровых прав, укрепить доверие граждан и повысить правовой суверенитет Республики Казахстан в условиях глобальной цифровой трансформации.

Сравнительный анализ правовых моделей Европейского союза, Соединённых Штатов Америки и Республики Корея позволяет определить ориентиры для реформирования законодательства Республики Казахстан в сфере цифровых прав. В условиях цифровизации задача государства состоит не только в адаптации норм, но и в построении целостной системы защиты личности. Ключевым шагом является формирование доктрины цифровых прав, закрепляющей их как совокупность индивидуальных прав и свобод, направленных на защиту данных, цифровой идентичности и поведения. К основным категориям относятся право на цифровую идентичность, неприкосновенность цифровой жизни, объяснение и оспаривание алгоритмических решений, а также участие в управлении цифровыми

платформами. Их имплементация позволит устранить понятийный вакуум и выстроить ценностно ориентированную платформу. Важным направлением является гармонизация законодательства Республики Казахстан с международными стандартами, прежде всего с Общим регламентом Европейского союза по защите данных (GDPR) и Законом Республики Корея о защите персональной информации (PIPA). Необходима концептуальная переработка Закона Республики Казахстан «О персональных данных и их защите» 2013 года с учётом принципов прозрачности и приоритета интересов граждан. Среди приоритетных поправок — закрепление принципа минимизации данных при их сборе государственными органами и введение «права на забвение», позволяющего требовать удаления устаревшей или неправомерно используемой информации. Эффективная реализация цифровых прав невозможна без развития судебной и квазисудебной защиты, создания специализированных подразделений для рассмотрения цифровых споров, внедрения онлайн-платформ для жалоб, механизмов коллективной защиты и цифровой медиации. Важным условием является повышение цифровой грамотности: сегодня лишь 28 % граждан осведомлены о механизмах защиты данных. Для этого необходимы образовательные программы, просветительские кампании и повышение квалификации специалистов. Дополнительно предлагается создание независимого Национального агентства по защите цифровых прав, аналогичного европейским органам Data Protection Authorities, наделённого полномочиями по контролю, аудиту ИИ-систем, вынесению предписаний и привлечению нарушителей к ответственности. Такое агентство должно быть институционально независимым и действовать в интересах общества. Модернизация казахстанского законодательства требует системной трансформации всей архитектуры правовой защиты в цифровую эпоху. Международный опыт должен стать инструментом адаптации, а не копирования, с опорой на приоритет личности, достоинства и свободы. Научные труды академика Национальной академии наук Республики Казахстан С.Н. Сабикенова, подчёркивающие необходимость интеграции международных стандартов в конституционную практику, могут служить теоретической основой для признания цифровых прав как конституционно значимой категории. В итоге реформирование должно опираться на комплексную стратегию, объединяющую доктрину цифровых прав, гармонизацию с международными нормами и внедрение институциональных механизмов защиты. В ходе выполнения исследовательской работы была проведена комплексная научно-правовая и сравнительно-аналитическая работа, позволившая системно рассмотреть

теоретические основы и практические механизмы регулирования цифровых прав в условиях современной цифровой трансформации.

Цифровые права являются новым этапом развития прав человека, охватывающим такие понятия, как цифровая идентичность, право на приватность, алгоритмическая справедливость и защиту персональных данных. Международное право, в частности документы как Всеобщая декларация прав человека (ВДПЧ), Международный пакт о гражданских и политических правах (МПГПП), а также ключевые регламенты ЕС — GDPR (2016) и Digital Services Act (DSA, 2022), формируют универсальные стандарты защиты базовых цифровых прав. Однако их декларативный характер на международном уровне ограничивает возможности прямого правоприменения.

Исследования выявили, что в Республике Казахстане цифровое законодательство характеризуется фрагментарностью и отсутствием единой концепции цифровых прав. «Сбор, обработка персональных данных без согласия субъекта», закона РК «О персональных данных и их защите» с изменениями и дополнениями по состоянию на 07.01.2025 г., «О связи» (2004), а также ряд нормативных актов, регулирующих цифровизацию государственных услуг, не охватывают важные аспекты, такие как цифровая идентичность, алгоритмическая подотчётность или право на объяснение решений искусственного интеллекта. По данным отчётов ООН, лишь около 28 % казахстанских пользователей обладают базовыми знаниями по защите персональных данных, что значительно ниже уровня ЕС (около 70–90 %).

Судебная практика по цифровым правам в Республике Казахстан крайне слабо развита: менее 5 % случаев нарушений доходят до рассмотрения в судах, и единичные прецеденты не формируют устойчивой правоприменительной базы. В отличие от этого, страны входящие в Европейский союз и Южная Корея активно развивают специализированные надзорные органы и квазисудебные механизмы, обеспечивающие эффективную защиту гражданских прав в цифровой сфере.

Сравнительный анализ показал, что международные практики отличаются интегрированным подходом к регулированию: ЕС права личности и прозрачность ставятся в приоритет, а нарушения караются штрафами до 4 % от годового оборота компаний; в США доминирует потребительско-рыночная модель с акцентом на баланс интересов бизнеса и граждан; в Южной Корее

значительное внимание уделяется цифровой этике и государственному надзору, включая эффективные платформы для подачи жалоб и цифровую идентичность.

В условиях экспоненциального роста цифровой среды и активного внедрения технологий искусственного интеллекта и больших данных, Казахстан сталкивается с вызовами в виде правовых вакуумов и отсутствия чётких норм по регулированию автоматизированных решений и алгоритмической дискриминации. Это создает риски утраты контроля гражданами над своими персональными данными, снижает уровень доверия к цифровым сервисам и повышает уязвимость к киберугрозам.

Список использованных источников

1. Токаев К.-Ж. К. Послание Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2022 года «Справедливое государство. Единая нация. Благополучное общество» // Официальный сайт Президента РК. – 2022. [Электронный ресурс]: URL: <https://www.akorda.kz> (дата обращения: 01.05.2025).

2. Международный пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года // Организация Объединённых Наций. [Электронный ресурс]: URL: https://www.ohchr.org/ru/instrument_smechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights (дата обращения: 07.05.2025). 15. United Nations Human Rights Council. Resolution A/HRC/20/L.13 «The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet». – Geneva: UN, 2012. [Электронный ресурс]: URL: <https://undocs.org/A/HRC/20/L.13> (дата обращения: 07.05.2025).

3. United Nations Human Rights Council. Resolution A/HRC/32/L.20 «The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet». – Geneva: UN, 2016. [Электронный ресурс]: URL: <https://undocs.org/A/HRC/32/L.20> (дата обращения: 07.05.2025).

4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection

Regulation, GDPR) // Official Journal of the European Union. – 2016. – L119 (дата обращения: 07.05.2025).

5. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act, DSA) // Official Journal of the European Union. – 2022. – L277 (дата обращения: 07.05.2025).

6. Health Insurance Portability and Accountability Act (HIPAA), Public Law 104–191. – Enacted August 21, 1996. – United States Congress. (дата обращения: 07.05.2025).

7. Gramm-Leach-Bliley Act (GLBA), Public Law 106–102. – Enacted November 12, 1999. – United States Congress. (дата обращения: 07.05.2025).

8. Lei Geral de Proteção de Dados Pessoais (LGPD), Lei Nº 13.709, de 14 de agosto de 2018 // Presidência da República (Brasil). – Вступил в силу: 18 сентября 2020. [Электронный ресурс]: URL: <https://www.gov.br/anpd/pt-br/assuntos/legislacao/lgpd> (дата обращения: 07.05.2025).

9. Сабикенов С. Труды по конституционному праву. – Алматы: Жеті жарғы, 2019. – 292 с. том 3 (дата обращения: 01.05.2025).

10. Закон Республики Казахстан от 24 ноября 2015 года № 418-V ЗРК «Об информатизации» // Информационно-правовая система «Әділет». [Электронный ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000418> (дата обращения: 07.05.2025).

11. Закон Республики Казахстан от 16 ноября 2015 года № 401-V ЗРК «О доступе к информации» // Информационно-правовая система «Әділет». [Электронный ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000401> (дата обращения: 07.05.2025).

12. Закон Республики Казахстан от 5 июля 2004 года № 567-II «О связи» // Информационно-правовая система «Әділет». [Электронный ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z040000567> (дата обращения: 07.05.2025).

13. Yeung K. Algorithmic regulation: A critical interrogation // Regulation & Governance. – 2018. – Vol. 12, № 4. – P. 505–523. – DOI: 10.1111/rego.12160 (дата обращения: 07.05.2025).

14. Закон Республики Казахстан от 21 мая 2013 года № 94-V «О персональных данных и их защите» Информационно-правовая система «Әділет». [Электронный ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1300000094> (дата обращения: 07.05.2025).

МРНТИ 11.25.41

<https://doi.org/10.51889/1728-550X.2025.82.3.003>

Нурғалым К.С.¹, Абрешева С.²

¹саяси ғылымдарының кандидаты, халықаралық құқық кафедрасының доценті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Сорбонна-Казахстан институты

²халықаралық құқық кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Сорбонна-Казахстан институты

ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ АДАМ ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУ ЕРЕКШЕЛІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақ қоғамындағы адам құқықтарының тарихы мен қазіргі кезеңдегі ахуалы талданады. Қазақ хандығы дәуірінде құқықтар әдет-ғұрыптар мен рулық қатынастар арқылы реттеліп, әлеуметтік мәртебеге байланысты болды. Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстан Республикасының Конституциясы адам құқықтарын қорғаудың негізін қалыптастырды. Конституцияда азаматтардың құқықтары мен бостандықтары ең жоғары құндылық ретінде танылып, халықаралық стандарттарға сәйкестік міндеттемелері енгізілді. Қазақстан БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі пактілеріне қосылып, халықаралық құқықтық нормаларды қабылдады. Алайда, сөз бостандығы, әділ сотқа қол жеткізу сияқты мәселелер әлі де шешімін күтуде. Мақалада қазақ хандығы дәуіріндегі құқықтық жүйе мен қазіргі Қазақстандағы адам құқықтарының жағдайы салыстырылып, еліміздің құқықтық жүйесінің эволюциясы мен халықаралық аренадағы жетістіктері көрсетіледі. Адам құқықтарын қорғау мемлекеттің басты міндеті болып қала береді, ал құқықтық реформалар қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін маңызды.

Түйін сөздер: құқық, реформа, нормалар, халықаралық, қоғам, мемлекет, ҚР -ның Конституциясы, сот, заң.

Нургалым К.С.¹, Абрешева С.М.²

¹к.полит.н., доцент кафедры международного права, институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

²старший преподаватель кафедры международного права, институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

ОСОБЕННОСТИ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В КАЗАХСТАНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Аннотация

В данной статье анализируется история и современное состояние прав человека в казахском обществе. В эпоху Казахского ханства права регулировались обычаями и родовыми отношениями и зависели от социального статуса. После обретения независимости Конституция Республики Казахстан сформировала основу защиты прав человека. В Конституции права и свободы граждан признаны высшей ценностью, введены обязанности соблюдать международные стандарты. Казахстан присоединился к пактам ООН по правам человека и принял международные правовые нормы. Однако такие вопросы, как свобода выражения мнений, доступ к справедливому судебному разбирательству и гендерное равенство, все еще остаются нерешенными. В статье сравнивается правовая система в эпоху Казахского ханства и состояние прав человека в современном Казахстане, показывается эволюция правовой системы страны и ее достижения на международной арене. Защита прав человека остается основной обязанностью государства, а правовые реформы важны для обеспечения стабильности общества.

Ключевые слова: право, реформа, нормы, международное, общество, государство, Конституция Республики Казахстан, суд, закон.

Nurgalym K.S.¹, Abresheva S.M.²

¹Abai Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) Senior Lecturer, Sorbonne Institute-Kazakhstan

²Abai Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) Senior Lecturer, Department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute

FEATURES OF HUMAN RIGHTS PROTECTION IN KAZAKHSTANI SOCIETY

Abstract

This article analyzes the history and current situation of human rights in Kazakh society. During the era of the Kazakh Khanate, rights were regulated by customs and clan relations and depended on social status. After independence, the Constitution of the Republic of Kazakhstan formed the basis for the protection of human rights. In the Constitution, the rights and freedoms of citizens are recognized as the highest value, and obligations to comply with international standards have been introduced. Kazakhstan joined the UN human rights covenants and adopted international legal norms. However, issues such as freedom of expression, access to a fair trial and gender equality are still pending. The article compares the legal system in the era of the Kazakh Khanate and the state of human rights in modern Kazakhstan, shows the evolution of the country's legal system and its achievements in the international arena. Protection of human rights remains the main responsibility of the state, and legal reforms are important to ensure the stability of society.

Keywords: law, reform, norms, international, society, state, Constitution of the Republic of Kazakhstan, court, law.

Адам құқығы – адамзаттың тарихындағы маңызды ұғымдардың бірі. Қазақ қоғамында да адам құқықтарының қалыптасуы өзіндік ерекшеліктерге ие. Бұрынғы қазақ хандығы дәуірінде құқықтар мен міндеттер тайпалық және рулық құрылымдар арқылы реттеліп отырған. Адам құқықтарының қазіргі заманғы түсінігіне жақын ұғымдар сол дәуірде де көрініс тапқанымен, олар қатаң құқықтық нормаларға емес, әдет-ғұрыптар мен салт-дәстүрлерге сүйенген.

Қазақ хандығының құқықтық жүйесі көшпелі өмір салтына негізделген және адамдар арасындағы қатынастарды бейбіт түрде реттеуге бағытталған. Ең алғашқы заңдардың бірі – Қасым ханның «Қасқа жолы», Есім ханның «Ескі жолы», Тәуке ханның «Жеті жарғысы» сияқты құқықтық нормалар жинақтары болды. Бұл заңдар ру мен тайпа арасындағы қатынастарды, отбасылық және мүліктік құқықтарды реттеген[4]. Сол замандағы құқықтық жүйе адам құқықтарына құрмет көрсетуді көздеді, әсіресе жеке меншік, отбасы құқығы және ар-намысты қорғау мәселелері маңызды болды. Жеті жарғы бойынша, өмір сүру құқығы, меншік құқығы, қылмыс жасағандарды жазалау және әділеттілікті орнату механизмдері бекітілді.

Алайда, бұл құқықтар қазіргі адам құқықтары ұғымымен толық сәйкес келмейді, себебі қоғамда таптық және әлеуметтік теңсіздік сақталған. Мысалы, құқықтардың жүзеге асырылуы адамның әлеуметтік жағдайына байланысты болды: байлар мен кедейлердің құқықтық мәртебесі бірдей емес еді. Сонымен қатар, әйелдер мен құлдардың құқықтары шектеулі болған.

Қазақ хандығы кезіндегі құқықтық жүйе адам құқықтарының бастапқы нұсқасы болып табылса да, ол сол заманғы қоғамның мәдениеті мен құндылықтарына сәйкес дамыды.

Материалдар мен әдістер:

Зерттеу барысында Қазақстан Республикасындағы заңдар мен ежелгі қазақ қоғамындағы зағдар жинағын талдау үшін бірнеше көздер пайдаланылды. Негізгі материал ретінде бірнеше ғалымдар мен тарихшылардың кітаптары, сондай-ақ веб сайттар мен бірнеше мақалалар алынды. Сонымен қатар, сарапшылардың пікірлері алынды.

Қазақстанның тәуелсіздік алғаннан кейінгі адам құқықтары, 1991 жылы Қазақстан тәуелсіздігін жариялағаннан кейін елде адам құқықтарын қорғау мәселесі жаңа кезеңге көтерілді. Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстан халықаралық қоғамдастықтың толыққанды мүшесі ретінде өз Конституциясын қабылдап, адам құқықтарын қамтамасыз етуді басым бағыттардың бірі ретінде қарастырды. 1995 жылы қабылданған Қазақстан Республикасының Конституциясы адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын толықтай қамтитын заңнамалық негізді құрды. Ата заңда «адам және оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары ең жоғары құндылықтар болып табылады» деп нақты көрсетілген[1]. Қазақстан тәуелсіздік алған соң халықаралық құқықтық стандарттарға сәйкес келетін заңдарды енгізуге тырысып, демократиялық мемлекет құру бағытында жұмыс істеп келеді. Сонымен қатар, Қазақстан халықаралық құқықтық стандарттарды орындауға ұмтылып, 1994 жылы БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі халықаралық пактілеріне қосылды. Бұл пактілер адамның азаматтық, саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтарын қорғауды көздейді. Елде адам құқықтары жөніндегі халықаралық ұйымдардың стандарттарын енгізуге талпыныстар жасалды. Мысалы, Қазақстан Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының (ЕҚЫҰ) мүшесі бола отырып[2], осы ұйымның адам құқықтарына қатысты талаптарын орындауға міндетті. Және өзіне тән құқық қорғау жүйесін орнатты.

Қазақстанда адам құқықтарын қорғау мақсатында омбудсмен институты құрылды. Ол азаматтардың құқықтарын қорғау үшін мемлекеттік органдарға және басқа ұйымдарға ықпал етуді көздейді. Сонымен қатар, елде тәуелсіз сот жүйесін қалыптастыруға тырысу жүзеге асырылды, бірақ бұл салада реформалар әлі де жалғасуда[3]. Әділетті соттың болуы, әділдік пен адам құқықтарын

қамтамасыз ету құқықтық мемлекет құрудың басты қағидаттарының бірі болып саналады.

Қазақстан Республикасының Үкіметі адам құқықтарын қорғауды күшейтуге бағытталған стратегиялар мен бағдарламаларды жүзеге асыруда. Бұл шаралар Конституцияда көрсетілген құқықтар мен бостандықтарды қорғауға негізделеді. Ұлттық саясаттың мақсаты – құқықтық және әлеуметтік институттарды күшейту, әділетті қоғам құру.[4]

Ал Қазақ хандығының құқықтық жүйесі қандай болды? Қазақ хандығының құқықтық жүйесі көшпелі өмір салтына негізделіп, әдет-ғұрыпқа сүйенген. Құқықтық нормалар сол замандағы қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталғанымен, олар қазіргі заманғы адам құқықтарының толық нұсқасы болып табылмайды. Көшпелі қазақ қоғамында құқықтар жеке меншікке, отбасы мен рулық қатынастарға ерекше назар аударды. Адамның ар-намысы, мал-мүлкі және отбасы қоғамның маңызды құндылықтары ретінде саналған. Мұны Тәуке ханның «Жеті жарғысы» заңдар жинағында да байқауға болады. Қазақ хандығы дәуіріндегі құқықтық жүйе ру мен тайпа арасындағы қатынастарды реттеуге басымдық берді. Әрбір рудың басшысы немесе биі қоғамдағы тәртіп пен әділеттілікті қамтамасыз етуші рөл атқарды. Көшпелі қоғамның құқықтық нормалары адамдар арасындағы жанжалдарды шешуге, материалдық игіліктерді бөлісуге және қоғамдағы тәртіпті сақтауға бағытталған болатын. Құқық бұзғандарға қатаң жаза қолданылды, бұл әділеттілік қағидасын орнатуға тырысты.[4]

Алайда, қазақ хандығы дәуірінде құқықтардың жүзеге асырылуы адамның әлеуметтік мәртебесіне тәуелді болған. Мысалы, билер мен хандарға қарапайым халыққа қарағанда кеңірек құқықтар берілген. Әйелдер мен құлдардың құқықтары шектеулі болды, олардың құқығы тек отбасы мен рудың басшыларының шешімдеріне байланысты реттелді. Бұл тұрғыда, қазіргі Қазақстандағы құқықтық жүйе гендерлік теңдікті және әлеуметтік әділдікті қамтамасыз етуге тырысады.

Енді Қазақ хандығы дәуіріндегі және қазіргі Қазақстандағы адам құқықтарын салыстыра кетейік. Қазақ хандығы дәуіріндегі және қазіргі Қазақстандағы адам құқықтарын салыстыру – құқықтық жүйенің даму жолындағы маңызды аспектілерді түсінуге мүмкіндік береді. Адам құқықтарының қазіргі заманғы түсінігімен салыстырғанда, қазақ хандығы дәуіріндегі құқықтар көбінесе әдет-ғұрыпқа негізделген, ал бүгінгі таңда құқықтық негіздер заманауи заңнамаларға сүйенеді. Қазақ хандығы дәуірінде құқықтар көбінесе рулық және тайпалық құрылымдар арқылы реттеліп, материалдық игіліктер мен әлеуметтік қатынастарға байланысты болды. Қазіргі Қазақстанда адамның құқықтары мен бостандықтары заңмен қорғалған және мемлекет тарапынан қамтамасыз етілген[5]. Адам құқығы жалпыға ортақ қағида ретінде қарастырылады, яғни

әлеуметтік жағдайы мен жынысына қарамастан, әрбір азамат тең құқықтарға ие[6]. Қазақ хандығының құқықтық жүйесі жазылмаған заңдарға, әдет-ғұрыпқа негізделген болса, қазіргі Қазақстанның құқықтық жүйесі Конституция мен басқа да заңдар арқылы реттеледі. Мысалы, Конституцияның 12-бабында адамның өмір сүру, жеке бостандыққа ие болу, білім алу, денсаулық сақтау және ар-намысты қорғау сияқты құқықтары нақты айқындалған[7]. Осы тұрғыда қазіргі Қазақстанның құқықтық жүйесі халықаралық стандарттарға сәйкес келеді және заманауи құқықтық механизмдерді пайдаланады. Қазақ хандығы дәуірінде әділеттілік көбінесе би-шешендердің шешімдеріне сүйенді, ал қазіргі Қазақстанда әділеттілік сот жүйесі арқылы жүзеге асырылады. Билердің шешімдері қоғамда тәртіп орнатуға бағытталса, қазіргі соттар заңнамалық нормаларға сүйене отырып, адам құқықтарын қорғау үшін жұмыс істейді. Сот жүйесінің тәуелсіздігі мен ашықтығы бүгінгі күннің негізгі талабы болып табылады. Қазақ хандығы дәуірінде адамның құқықтары оның қоғамдағы орнына байланысты болғандықтан, әлеуметтік теңсіздік байқалды. Қазіргі Қазақстанда әлеуметтік теңсіздікті жоюға бағытталған бағдарламалар жүзеге асырылып келеді. Адамның еңбек ету құқығы, білім алу және денсаулық сақтау құқығы, сондай-ақ гендерлік теңдік мәселелері мемлекет тарапынан қолдау табады.

Жалпы адам құқықтарының эволюциясын зерттеу барысында құқықтық жүйелердің дамуы әрқашан қоғамның әлеуметтік және экономикалық жағдайларына тәуелді болғаны анықталған. Қазақ хандығы дәуірінде құқықтар мен міндеттер көбінесе рулық құрылымға негізделіп, материалдық игіліктерге бағытталған болса, қазіргі Қазақстандағы құқықтар жеке тұлғаның өмір сүру сапасын жақсартуға және оның қоғамдағы теңдігін қамтамасыз етуге бағытталған. Қазақстанның заңнамасы халықаралық құқықтық нормаларға сәйкес жасалып, адам құқықтарын қорғау саласында үлкен жетістіктерге жетті.

Шоқан Уәлиханов – қазақ халқының құқықтық дәстүрлерін терең зерттеген алғашқы ойшылдардың бірі. Оның қазақ қоғамындағы құқықтық жүйе мен адам құқықтарына қатысты көзқарастары сол заманның әлеуметтік-саяси жағдайын түсінуге көмектеседі. Уәлихановтың еңбектерінде қазақ халқының дәстүрлі құқықтық нормаларының ерекшеліктері мен әділеттілікке негізделген сипаты жан-жақты талданған. Шоқан Уәлиханов қазақ қоғамында қалыптасқан әдет-ғұрып құқықтарын әділетті әрі өмірге икемді деп бағалады. Ол бұл құқықтық жүйенің негізінде халықтың мүддесі мен қоғамның тұрақтылығын сақтау идеялары жатқанын атап өтті. Әдет-ғұрып заңдары жазылмаса да, олар қоғамда кеңінен қолданылып, әрбір мүшесі үшін түсінікті болды. Шоқанның пікірі: «Қазақтың әдет-ғұрып заңдары – халықтың тұрмыстық жағдайына сәйкес қалыптасқан. Олар әділдік пен теңдік принциптеріне сүйенеді.»

Шоқан Уәлиханов қазақ қоғамындағы құқықтық жүйенің қарапайымдылығы мен әділдігін ерекше бағалады. Оның айтуынша, қазақтардың дәстүрлі заңдары қиын әрі күрделі құқықтық жүйелерден айырмашылығы, адамдардың күнделікті өмірде жиі кездесетін мәселелерін шешуге бағытталған. Бұл қарапайымдылық құқықтық жүйенің қоғамға жақын болуын және әркімге түсінікті болуын қамтамасыз етті. Оның ойынан: «Қарапайымдылық пен әділдік – қазақ халқының құқықтық жүйесінің басты ерекшеліктері. Олар қоғамдағы бейбітшілік пен тәртіпті сақтауға ықпал етеді.»

Шоқан Уәлиханов қазақтардың құқықтық дәстүрлерін зерттей отырып, оларды құқықтық мемлекет құрудың негізі ретінде қарастырды. Оның пікірінше, қазақ қоғамындағы дәстүрлі құқықтық нормалар адам құқықтарын құрметтеуге және әділеттілікті сақтауға негізделген. Ол бұл дәстүрлердің еуропалық құқықтық жүйелерден кем түспейтінін және оларды дамытып, қазіргі заман талабына сай бейімдеуге болатынын айтты. Уәлихановтың пайымы: «Қазақтың әдет-ғұрып заңдары құқықтық мемлекеттің негізгі қағидаларымен ұқсас. Оларды сақтап, жетілдіру қажет.»[8]

Бұл мақалада қазақ қоғамындағы адам құқықтарының тарихы мен қазіргі кезеңдегі жағдайы салыстырмалы-талдамалық әдіс арқылы зерттелген. Методологиялық ерекшелігі мынадай бағыттардан көрінеді:

Тарихи-салыстырмалы әдіс: Қазақ хандығы дәуіріндегі әдет-ғұрыптарға негізделген құқықтық жүйені қазіргі Қазақстан Республикасының құқықтық жүйесімен салыстырып, олардың эволюциялық дамуын зерттейді. Құқықтық жүйелердің айырмашылықтары мен ұқсастықтарын талдай отырып, олардың әлеуметтік және мәдени негіздерін ашады.

Құқықтық талдау: Қазақстанның Конституциясы мен халықаралық құқықтық пактілердің мәтіндеріне сүйене отырып, қазіргі заманғы адам құқықтарының құқықтық негіздері зерттейді. Бұл әдіс арқылы заңдардың мазмұны мен олардың құқықтарды қорғаудағы рөлі қарастырылған.

Халықаралық-құқықтық тәсіл: Қазақстанның халықаралық ұйымдармен, мысалы, БҰҰ және ЕҚЫҰ-мен өзара әрекеттестігіне ерекше назар аударылады. Адам құқықтары жөніндегі халықаралық стандарттарды ұлттық заңнамаға енгізу тәжірибесі талданған.

Мәселелерге бағытталу: Қазіргі заманғы Қазақстандағы адам құқықтарын қорғаудағы өзекті мәселелерге (сөз бостандығы, әділ сотқа қол жеткізу, гендерлік теңдік) назар аударылып, олардың шешілу қажеттілігін көрсетіледі. Бұл мәселелерді талқылауда нақты деректер мен дәйексөздер келтіріледі.

Қазақ қоғамындағы адам құқықтары мәселесі терең тарихи тамырларға ие, оның бастауы қазақ хандығы дәуіріндегі құқықтық нормалардан басталады.

Қазақ хандығы заманында адам құқықтары көбіне әдет-ғұрыптар мен дәстүрлерге негізделіп, әлеуметтік мәртебеге тәуелді болды. Ол уақытта құқықтар тек қана қоғамның белгілі бір топтары үшін әділдікпен жүзеге асырылған. Ал тәуелсіз Қазақстанның құқықтық жүйесі адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын қорғауды конституциялық және заңдық деңгейде қамтамасыз етуге бағытталған.

Қазақстан Республикасының 1995 жылғы Конституциясы еліміздегі адам құқықтарын қорғаудың басты құралы болып табылады. Ата заңның 1-бабы бойынша, «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады; оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары»[1]. Бұл норма адам құқықтарын қорғаудың басты ұстанымдарына негізделгенін көрсетеді. Конституция әрбір адамның өмір сүруге, бостандыққа, білім алуға, еңбектенуге және жеке өміріне қол сұғылмауға құқылы екенін нақтылайды.

Халықаралық аренада Қазақстан адам құқықтарын қорғау бойынша бірқатар жетістіктерге жетті. Ел БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі кеңесінің мүшесі ретінде өз міндеттемелерін орындауға күш салуда. Сонымен қатар, Қазақстан көптеген халықаралық келісімдер мен пактілерге қосылып, адам құқықтары саласындағы талаптарды орындайды. Мысалы, Қазақстан 1992 жылы БҰҰ-ның Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактісіне[2], сондай-ақ Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар жөніндегі пактіге қосылды. Бұл Қазақстанның адам құқықтарын қорғаудағы халықаралық стандарттарға сәйкес әрекет ететіндігін көрсетеді.

Дегенмен, Қазақстанда адам құқықтарын қорғау саласында әлі де шешуді қажет ететін мәселелер бар. Мысалы, сөз бостандығы, әділ сотқа қол жеткізу, гендерлік теңдік және әлеуметтік теңсіздік мәселелері қоғамда өзекті болып отыр. Осы мәселелерді шешу үшін мемлекет үздіксіз реформалар жүргізіп, адам құқықтарын қорғау саласында халықаралық тәжірибені ендіруді жалғастыруда.

Қорыта келгенде, Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері адам құқықтарын қорғауда айтарлықтай жетістіктерге жетті. Мемлекет Конституция мен халықаралық міндеттемелерді негізге ала отырып, құқықтық жүйені жетілдіріп, әрбір азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға ерекше назар аударуда. Қазіргі уақытта Қазақстанның құқықтық жүйесі халықаралық құқықтық стандарттарға сай келеді, бірақ алда әлі де маңызды реформаларды қажет ететін салалар бар. Адам құқықтарын қорғау қоғамдағы тұрақтылық пен әділеттіліктің басты көрсеткіші ретінде мемлекеттің басты міндеті болып қала береді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Алматы: «Юрист» баспасы, 1995 ж.
2. «Қазақстан Республикасының Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіге қосылуы туралы заң.» – Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілер жинағы, 1992 ж.
3. Нұров, А.Қ. «Қазақстандағы адам құқықтары және демократиялық реформалар.» – Астана: «Құқық және демократия» журналы, 2012 ж.
4. Сәбитов, Б.Т. «Қазақ хандығы дәуіріндегі құқықтық нормалар: тарихи шолу.» – Алматы: «Тарих және құқық» журналы, 2015 ж.
5. Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ). «Қазақстанның ЕҚЫҰ төрағалығындағы бастамалары.» – Вена: ЕҚЫҰ баспасы, 2010 ж.
6. Мухамеди, Б.А. «Халықаралық құқық және Қазақстан: құқықтық аспектілер.» – Алматы: «Құқықтану» баспасы, 2011 ж.
7. «Қазақстан Республикасының адам құқықтары жөніндегі омбудсмен институты туралы заң.» – Астана: ҚР нормативтік құқықтық актілер жинағы, 2002 ж.
8. «Шоқан Уәлихановтың шығармалары» – Алматы: «Құқық және мемлекет» журналы, 2017 ж.

МРНТИ 10.85.00

<https://doi.org/10.51889/1728-550X.2025.82.3.004>

Хусаинов О.Б.¹, Хусаинов С.О.²

¹ Хусаинов О.Б. – старший преподаватель кафедры международного права института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая, к.ю.н.

²Хусаинов С.О. - ведущий специалист Юридического управления АО «Компания по страхованию жизни «КМ Life» (Казак мыс), м.ю.н.

**МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ
ЭКСТРЕМИЗМУ И ОПЫТ СТРАН СНГ**

Аннотация

Рассматриваются вопросы, связанные с международными подходами по противодействию экстремизма. Изучена роль Организации Объединенных Наций, и перечислены международные институты и нормативные документы, направленные по противодействию экстремизма. Дана правовая оценка деятельности Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) и ее основные направления в борьбе с экстремизмом. Проведён сравнительно-правовой анализ законодательства стран СНГ, в частности Российской Федерации, Кыргызстана и Узбекистана в совершенствовании нормативно-правовой базы по противодействию экстремизму. Рассмотрены отдельные международного сотрудничества Казахстана в борьбе с информационным экстремизмом

Ключевые слова: экстремизм, противодействие экстремизму, Организация Объединенных Наций, Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе, Содружество Независимых Государств, международно-правовая помощь, информационная безопасность.

Хусаинов О.Б.¹, Хусаинов С.О.²

¹Абай атындағы ҚазҰПУ Сорбонна-Қазақстан институты халықаралық құқық кафедрасының аға оқытушысы, заң ғылымдарының кандидаты.

²«KM Life» өмірді сақтандыру компаниясының (Қазақмыс) Заң басқармасының жетекші маманы, заң магистрі.

ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ ЖӨНІНДЕГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘСІЛДЕР ЖӘНЕ ТМД ЕЛДЕРІНІҢ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Экстремизмге қарсы іс-қимылға байланысты халықаралық тәсілдер қарастырылады. Біріккен Ұлттар Ұйымының рөлі зерделеніп, экстремизмге қарсы іс-қимылға бағытталған халықаралық институттар мен нормативтік құжаттар тізбеленген. Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының (ЕКЫҰ) қызметіне құқықтық баға беріліп, экстремизмге қарсы күрестегі негізгі бағыттары көрсетілген. Ресей Федерациясы, Қырғызстан және Өзбекстан тәжірибесі негізінде ТМД елдерінің заңнамасын жетілдірудің салыстырмалы-

құқықтық талдауы жасалған. Қазақстанның ақпараттық экстремизмге қарсы халықаралық ынтымақтастығының жекелеген қырлары қарастырылған.

Түйін сөздер: экстремизм, экстремизмге қарсы іс-қимыл, Біріккен Ұлттар Ұйымы, Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы, халықаралық-құқықтық көмек, ақпараттық қауіпсіздік.

Khusainov O.B.¹, Khusainov S.O.²

¹Senior Lecturer at the Department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University, Candidate of Juridical Sciences.

²Leading Specialist of the Legal Department, “KM Life” Life Insurance Company (Kazakhmys), Master of Laws.

INTERNATIONAL LEGAL APPROACHES TO COUNTERING EXTREMISM AND THE EXPERIENCE OF CIS COUNTRIES

Abstract

The article examines international legal approaches to countering extremism. The role of the United Nations is analyzed, and international institutions and normative documents aimed at combating extremism are listed. A legal assessment of the activities of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) is given, highlighting its main directions in the fight against extremism. A comparative legal analysis of the legislation of the Commonwealth of Independent States (CIS) countries, particularly the Russian Federation, Kyrgyzstan, and Uzbekistan, is carried out regarding the improvement of their regulatory frameworks for countering extremism. Certain aspects of Kazakhstan's international cooperation in combating informational extremism are also considered.

Keywords: extremism, countering extremism, United Nations, Organization for Security and Co-operation in Europe, Commonwealth of Independent States, international legal assistance, information security.

Современные международно-правовые подходы к противодействию экстремизму формируются в условиях нарастающих трансграничных вызовов: радикализации молодежи, распространения идеологий ненависти, усиления интернет-пропаганды, международного терроризма и деятельности

экстремистских организаций в глобальном масштабе. Эти процессы не ограничиваются юрисдикцией отдельных государств, а требуют комплексных, координированных и правовых решений, базирующихся на универсальных принципах международного права и защите прав человека.

Международные институты и нормативные документы

На глобальном уровне определяющую роль в формировании нормативных подходов играет Организация Объединённых Наций (ООН). Принятая Советом Безопасности Резолюция № 1624 от 2005 года стала вехой в развитии международного антиэкстремистского законодательства [1]. В ней подчёркивается необходимость пресечения публичных призывов к террору и экстремизму, но при этом акцент делается на строгом соблюдении норм международного права в области прав человека, включая свободу мнений, убеждений и ассоциаций.

Международная полицейская организация (Интерпол) также занимает важное место в глобальной борьбе с терроризмом. Интерпол выступает как платформа для взаимодействия правоохранительных органов различных государств, обеспечивая оперативный обмен информацией, координацию международных розыскных операций, а также проведение специализированных тренингов для стран-участниц. Существенную роль в противодействии терроризму в Европе играет Европол — агентство Европейского союза, специализирующееся на борьбе с организованной преступностью. Европол способствует обмену данными между странами-членами ЕС и предоставляет аналитическую поддержку, которая помогает выявлять и оценивать террористические угрозы. Кроме того, Североатлантический альянс (НАТО) активно участвует в борьбе с терроризмом, предоставляя своим членам поддержку в различных направлениях. Это включает обмен разведывательной информацией, координацию военных операций против террористических группировок и разработку совместных стратегий [2, с. 170].

Настоящий План, предложенный Генеральным секретарем Организации Объединённых Наций в 2016 году, предусматривает использование всеобъемлющего подхода, включающего не только важнейшие меры по обеспечению безопасности в борьбе с терроризмом, но и систематические превентивные шаги по устранению глубинных причин, которые толкают людей на путь радикализации и заставляют их вступать в ряды прибегающих к насилию экстремистских групп. В своих резолюциях А/70/663 и А/71/62 о пятом и шестом двухгодичном обзоре Глобальной контртеррористической стратегии Организации Объединённых Наций Генеральная Ассамблея рекомендовала государствам-членам рассмотреть вопрос об осуществлении соответствующих

рекомендаций, содержащихся в Плане действий, и разработать свои собственные национальные и региональные планы действий [3]. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) через свои институты, включая Бюро по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ), разработала обширные правовые и методологические рекомендации. В частности, в Докладе БДИПЧ (2015) указывается: «Борьба с экстремизмом не должна служить оправданием репрессий и подрыва демократических институтов». Этот документ прямо требует от государств обеспечения legal certainty — правовой определённости, прозрачности процедур, судебного контроля и недопущения политизированного использования экстремистских статей.

ОБСЕ реагирует на эти транснациональные угрозы в рамках всеобъемлющей стратегии с упором на борьбу с терроризмом; управление границами и мерами по обеспечению их безопасности; и создание современной, демократической и эффективной полиции.

Департамент по транснациональным угрозам, возглавляемый Координатором, работает для обеспечения и укрепления согласованности и более эффективного использования ресурсов ОБСЕ в решении этих проблем. Он состоит из четырех блоков - Антитеррористическое подразделение, Отдел по вопросам пограничной безопасности и управления границами, Отдел стратегических вопросов полицейской деятельности, и координационная ячейка. Департамент также имеет дело со сквозными темами, таким как кибербезопасность и безопасность в сфере информационно-коммуникационных технологий, и занимается вопросами ПОЛИСа, правоохранительной информационной онлайн-системы ОБСЕ [4].

Казахстан в международной системе

Республика Казахстан, как активный член международного сообщества, ратифицировала ключевые правозащитные договоры — в том числе Международный пакт о гражданских и политических правах, Конвенцию о ликвидации всех форм расовой дискриминации, Конвенцию против пыток, что обязывает страну выстраивать антиэкстремистскую политику в соответствии с международными стандартами.

В частности, Казахстан активно участвует в деятельности Шанхайской организации сотрудничества (ШОС). Подписанная в 2001 году Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом стала основой для выработки региональных подходов. В этом документе экстремизм трактуется как деятельность, направленная на насильственное изменение конституционного строя, подрыв общественной безопасности, разжигание розни, что созвучно казахстанскому законодательству (ст. 174 УК РК и др.) [5].

Согласно данным Комитета национальной безопасности РК, большинство информационно-аналитических и оперативных мероприятий по борьбе с экстремизмом в последние годы проводится в сотрудничестве с органами ШОС и ОДКБ.

Роль СНГ и правовые модели стран-участниц

На постсоветском пространстве сотрудничество в сфере борьбы с экстремизмом координируется Антитеррористическим центром СНГ, в рамках которого Казахстан участвует в общих учениях, обмене данными и экспертных совещаниях. В частности, положения Соглашения о сотрудничестве государств-участников СНГ в борьбе с терроризмом и экстремизмом (2000 г.) активно используются в законодательной и оперативной практике [6].

Правовые подходы стран СНГ к экстремизму демонстрируют определённое сходство, но имеют и свои особенности.

Российская Федерация

Россия обладает наиболее разветвлённой системой правового противодействия экстремизму. В 2002 году был принят Федеральный закон «О противодействии экстремистской деятельности» [7], содержащий развернутое определение экстремизма и широкий перечень его форм — от возбуждения ненависти до подрыва авторитета власти. В РФ активно применяются статьи УК РФ (280, 282, 205.2), регулирующие экстремистские проявления в интернете, участие в запрещённых организациях, публичные призывы [8].

Согласно данным правозащитного центра, «Мемориал» и «ОВД-Инфо», с 2015 года наблюдается тенденция к расширительному толкованию экстремистского законодательства, в том числе в отношении блогеров, оппозиционных активистов и участников мирных акций. Это вызывает критику со стороны правозащитного сообщества и международных институтов, таких как Human Rights Watch и Amnesty International.

11 ноября 2021 года Генпрокуратура направила в Верховный суд иск о ликвидации «Международного Мемориала» — «за систематические нарушения законодательства об „иностранцах“». На следующий день московская прокуратура направила аналогичный иск против ПЦ «Мемориал» в Мосгорсуд. В последнем иске силовики также заявляли, что усмотрели в материалах центра «признаки оправдания экстремизма и терроризма». В конце декабря суды постановили ликвидировать обе организации. В марте 2022 года ЕСПЧ попросил Россию отсрочить ликвидацию Международного общества «Мемориал», однако решение оставили в силе [9]. Однако, в последние годы данная организация, практически перестала существовать и причины политические, что не входит в тему нашего исследования.

В Кыргызской Республике акцент сделан на уголовное преследование участников экстремистских и террористических организаций, в частности «Хизб ут-Тахрир», однако в последние годы усиливается работа по дерадикализации — через медиацию, амнистии и диалог с религиозными лидерами.

Узбекистан после 2017 года провёл ряд реформ в области гуманизации законодательства. Многие положения, предусматривавшие жёсткие санкции, были отменены. Начаты программы ресоциализации бывших экстремистов, ведётся работа по диалогу между государством и мусульманскими общинами. Казахстан может адаптировать эти меры в рамках своей государственной программы по дерадикализации.

Международная правовая помощь и стандарты

Важным элементом международно-правового подхода является возможность правовой взаимопомощи и унификации процедур. Казахстан заключил соглашения с рядом стран СНГ и дальнего зарубежья о взаимной правовой помощи, экстрадиции, доступе к данным и блокировке экстремистских ресурсов.

По мнению профессора В.И. Чупрова, «гармонизация законодательства стран СНГ по вопросам противодействия экстремизму необходима не только для эффективного реагирования на угрозы, но и для исключения злоупотреблений, когда экстремизм подменяет критику власти». Он подчёркивает необходимость включения правозащитных механизмов и расширения возможностей межпарламентского контроля [10].

Информационная безопасность и цифровое право

Отдельным направлением международного сотрудничества Казахстана является борьба с информационным экстремизмом. В 2022 году страна подписала соглашение в рамках ШОС о противодействии использованию ИКТ в экстремистских целях. Это включает:

- мониторинг социальных сетей;
- фильтрацию контента;
- блокировку сайтов;
- отслеживание крипто валютных транзакций.

Однако данные меры могут вступать в противоречие с нормами международного права. Как подчёркивают эксперты ОБСЕ, право на свободу информации должно быть ограничено только в условиях крайней необходимости, с обязательной судебной проверкой и возможностью апелляции.

На основе международной и региональной практики для Республики Казахстан представляется целесообразным:

1. Разработать национальную стратегию международно-правового сотрудничества в сфере борьбы с экстремизмом, основанную на принципах верховенства права.
2. Уточнить правовые категории: ввести чёткое различие между экстремизмом, инакомыслием и протестной активностью.
3. Укрепить судебный контроль за применением мер административного и уголовного пресечения экстремизма.
4. Расширить программы дерадикализации — через медиацию, религиозное просвещение, социокультурную интеграцию.
5. Создать правозащитный аудит антиэкстремистского законодательства — с участием НПО, ученых и международных экспертов.
6. Систематизировать нормативные акты, интегрируя лучшие практики стран СНГ и ЕС, избегая дублирования и правовой неопределенности.

Таким образом, международно-правовые подходы к противодействию экстремизму формируют рамки для разработки эффективной и справедливой национальной правовой политики. Республика Казахстан, как часть евразийского правового пространства и активный участник международных договоров, может стать региональным лидером по формированию сбалансированной, правовой и гуманной модели противодействия экстремизму, сочетающей меры пресечения, превенции и дерадикализации.

Такой подход обеспечит не только повышение внутренней безопасности, но и укрепит международный авторитет Казахстана как государства, соблюдающего международные стандарты прав человека и законности.

Список использованных источников

1. Организация Объединенных наций. Резолюция 1624 (2005), принятая Советом Безопасности на его 5261-м заседании 14 сентября 2005 года. [file:///C:/Users/user/Downloads/S_RES_1624\(2005\)-RU%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/S_RES_1624(2005)-RU%20(1).pdf)
2. Рустимова Г.Р. Хусаинов С.О. Современные проблемы противодействия международному терроризму. Материалы международной научно-практической конференции на тему: «Современные вызовы и перспективы таможенного администрирования в условиях цифровой трансформации», посвященной 70-летию юбилею доктора юридических наук, профессора Алибекова Сайлаубека Тынышбековича в свете реализации Послания Главы

государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. «Справедливый Казахстан: закон и порядок, экономический рост, общественный оптимизм» и приуроченной к 90-летию КазНУ имени Аль-Фараби (22 ноября 2024 г., г. Алматы). С.169-175

3. Организация Объединенных Наций. Контртеррористическое управление ООН. <https://www.un.org/counterterrorism/ru/preventing-violent-extremism>

4. ОБСЕ. Борьба с терроризмом. <https://www.osce.org/ru/secretariat/terrorism>

5. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.09.2025 г.). https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252

6. Закон Республики Казахстан от 23 октября 2000 г. N 93. О ратификации Договора о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с терроризмом

7. Федеральный закон Российской Федерации от 25 июля 2002 года № 114-ФЗ «О противодействии экстремистской деятельности» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.09.2025 г.). https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421676

8. Уголовный кодекс Российской Федерации Принят Государственной Думой 24 мая 1996 года Одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 года [действующая редакция от 28.02.2025 <https://rulaws.ru/uk/>]

9. Преследование «Мемориалов». <https://ovd.info/story/presledovanie-memorialov>

10. Чупров В.И., Зубок Ю.А. Экстремизм среди молодежи. <https://cyberleninka.ru/article/n/ekstremizm-sredi-molodezhi-1>

МРНТИ 11.25.47

<https://doi.org/10.51889/1728-550X.2025.82.3.005>

Битлеуов А.А.¹, Курмангали А.К.²

¹ *PhD докторант специальности «Международные отношения» Института Сорбона-Казахстан при КазНПУ имени Абая, Казахстан, г. Алматы*

² *д.полит.н., ассоциированный профессор, институт Сорбонна-Казахстан, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Казахстан, г. Алматы*

ШОС КАК КЛЮЧЕВОЙ МЕХАНИЗМ МЕЖДУНАРОДНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация

Статья рассматривает Шанхайскую организацию сотрудничества (ШОС) как ключевой механизм углубления международного взаимодействия и региональной интеграции в Центральной Азии. Показана эволюция повестки от безопасности к устойчивому развитию, инфраструктуре, энергетике, цифровой экономике и гуманитарному сотрудничеству. На базе институционального, сравнительного и библиометрического подходов обоснован потенциал ШОС как площадки «мягкой институционализации» кооперации и роль Казахстана в продвижении практико-ориентированных решений.

Ключевые слова: ШОС, Центральная Азия, устойчивое развитие, региональная интеграция, институциональный дизайн, Казахстан.

Битлеуов А.А.¹, Құрманғали А.Қ.²

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Сорбонна-Қазақстан институтының «Халықаралық қатынастар» мамандығы бойынша PhD докторанты, Алматы, Қазақстан Республикасы

² саясаттану ғылымдарының докторы, халықаралық қатынастар кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы Қазақ ұлтық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы

ШАНХАЙ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫ: ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ МЕН ТҰРАҚТЫ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ТЕТІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада Шанхай ынтымақтастық ұйымының (ШЫҰ) Орталық Азиядағы халықаралық өзара іс-қимыл мен өңірлік интеграцияны тереңдетудегі рөлі талданады. Зерттеу ШЫҰ-ның қауіпсіздік күн тәртібінен орнықты даму, инфрақұрылым, энергетика, цифрлық экономика және гуманитарлық ынтымақтастыққа дейінгі эволюциясын көрсетеді. Институционалдық, салыстырмалы және библиометриялық тәсілдер арқылы ШЫҰ-ның «жұмсақ институционалдау» алаңы ретіндегі әлеуеті мен Қазақстанның үлесі негізделеді. **Түйін сөздер:** ШЫҰ, Орталық Азия, орнықты даму, өңірлік интеграция, институционалдық дизайн, Қазақстан.

Bitleuov A.A.¹, Kurmangali A.K.²

¹*PhD student in “International Relations” at the Sorbonne-Kazakhstan Institute of Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty*

²*Doctor of Political Sciences, Associate Professor of International Relations Departments, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty*

SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION AS A KEY MECHANISM FOR INTERNATIONAL INTERACTION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CENTRAL ASIA

Abstract

This article examines the Shanghai Cooperation Organization (SCO) as a key mechanism for fostering international interaction and regional integration in Central Asia. It traces the SCO's evolution from a security-centered agenda to a broader focus on sustainable development, infrastructure, energy, the digital economy and human-centered cooperation. Using institutional, comparative and bibliometric approaches, the paper argues that the SCO functions as a platform of “soft institutionalization” and highlights Kazakhstan's contribution to translating regional initiatives into measurable outcomes.

Keywords: SCO, Central Asia, sustainable development, regional integration, institutional design, Kazakhstan.

Шанхайская организация сотрудничества за два десятилетия прошла путь от узкого формата координации в сфере пограничной безопасности к многоуровневой платформе международного взаимодействия, в которой убеждения и интересы различных государств Центральной Азии и Евразии получают устойчивые механизмы согласования. Для региона, где сходятся маршруты мировой торговли, энергетические и логистические потоки, а также чувствительные вопросы безопасности и экологии, ШОС стала пространством, где сохраняется баланс между суверенным равенством и необходимостью совместных решений. В отличие от классических военных блоков организация развивается как площадка «мягкой институционализации»: ключевые договорённости достигаются на основе консенсуса, а институциональные узлы — Секретариат в Пекине и Региональная антитеррористическая структура в Ташкенте — обеспечивают непрерывность процессов и воспроизводимость практик сотрудничества.

Опыт последних лет показывает, что именно комбинированный характер деятельности ШОС — сопряжение повестки безопасности с экономикой, инфраструктурой, гуманитарным обменом и научно-технической кооперацией — формирует необходимую глубину взаимодействия. Центральная Азия получила регулярные форматы координации по транспортным коридорам и

приграничной логистике, энергетической взаимодополняемости, цифровым сервисам и совместным образовательным программам. Этот «шов» между секторами критически важен: логистическая связность открывает торговлю и занятость, энергетические проекты ускоряют модернизацию промышленности, научные и студенческие обмены создают долгосрочные сети доверия и компетенций. В результате постепенно формируется модель региональной интеграции без наднациональности, где государства сохраняют контроль над политическими решениями, но выигрывают от стандартизации процедур и предсказуемости многосторонних правил.

Казахстан занимает в этой архитектуре одно из центральных мест. Его стратегия в ШОС исходит из сочетания безопасности, устойчивого развития и прагматической экономики: сопряжение мер по противодействию транснациональным угрозам с программами занятости и образования молодёжи; развитие транзитного потенциала и промкооперации; поддержка «зелёной» повестки и водно-экологических проектов; расширение академической мобильности и культурных связей. Такая конфигурация позволяет Астане выступать медиатором интересов и задавать высокий стандарт практико-ориентированного многостороннего сотрудничества. На уровне инструментов это выражается в продвижении проектов транспортной связности, в поддержке расчётов в национальных валютах, в инициировании прикладных научных консорциумов и сетей университетов, а также в усилении роли городов как пилотных площадок устойчивых решений.

Устойчивое развитие стало каркасом, который объединяет разнородные сюжеты взаимодействия. Для Центральной Азии это, прежде всего, модернизация инфраструктуры и повышение связности, энергетическая трансформация с акцентом на энергоэффективность и возобновляемые источники, экологические меры по управлению водными ресурсами и адаптации к изменению климата, а также инклюзивное развитие городов и сельских территорий. Практический эффект здесь не сводится к декларациям: сопряжение транспортных проектов с цифровизацией процедур и таможенной «зеленой коридоризацией» даёт ускорение торговли; межвузовские платформы формируют кадровый ресурс для технологического обновления; совместные экологические инициативы уменьшают трансграничные издержки деградации земель и водного дефицита. Объявление 2025 года Годом устойчивого развития в ШОС логично институционализирует этот фокус, стимулируя государства к формированию среднесрочных дорожных карт с измеримыми индикаторами.

Нарастающая исследовательская активность по тематике «ШОС — Центральная Азия — устойчивое развитие», фиксируемая в библиографических базах, указывает на сдвиг научного дискурса от «безопасность против развития» к «безопасность через развитие». В работах последних лет прослеживается консенсус относительно необходимости многоотраслевых пакетов решений: инфраструктура должна быть сопряжена с экологическими критериями и

социальными стандартами; цифровые платформы — с защитой данных и киберустойчивостью; энергетическое сотрудничество — с диверсификацией источников и декарбонизационными траекториями. Для Казахстана этот тренд открывает окно возможностей: продвигая на площадке ШОС проработанные, верифицируемые по метрикам проекты, страна укрепляет собственную позицию регионального узла и одновременно снижает издержки фрагментации, неизбежные в турбулентной глобальной среде.

Тем не менее, устойчивость достижений ШОС зависит от способности участников управлять различиями в стратегических приоритетах и чувствительности к внешним шокам. Различия в экономических моделях и темпах реформ, доступе к капиталу и технологиям, в восприятии рисков безопасности требуют более глубокой проектной координации, тиражирования удачных протоколов взаимодействия и расширения участия негосударственных акторов — от бизнеса до научных и муниципальных сообществ. В этом смысле важнейшей задачей ближайших лет становится переход от точечных инициатив к интегрированным портфелям, где каждый проект оценивается не только по отраслевому эффекту, но и по вкладу в связность, экологию и социальную устойчивость региона.

Сформировавшийся потенциал ШОС как международного института далеко не исчерпан. Организация располагает политическим капиталом доверия и процедурной культурой консенсуса, которые позволяют последовательно продвигать региональные решения даже в условиях растущей глобальной конкуренции норм и стандартов. При наличии политической воли и управленческой дисциплины у стран-участниц, при опоре на доказательные подходы и прозрачные метрики результатов ШОС способна закрепить роль ключевой площадки, где безопасность, экономика и гуманитарное сотрудничество соединяются в практическую, измеримую повестку устойчивого развития. Для Центральной Азии это шанс перевести географию в геоэкономику, а разнородность — в ресурс взаимного усиления. Для Казахстана — возможность конвертировать стратегическое посредничество и компетенции в долгосрочные преимущества роста и качества жизни.

Эволюция организационной повестки ШОС показывает, что базовые нормы и процедуры, закреплённые в Уставе и ежегодных отчётах, стали ядром «мягкой институционализации»: консенсус как правило принятия решений, невмешательство как гарантия суверенного равенства, регулярность встреч на уровне глав государств и профильных министерств как механизм воспроизводимости договорённостей [1]. Эта институциональная логика снижает транзакционные издержки многостороннего взаимодействия и повышает предсказуемость региональной кооперации.

В сфере безопасности ключевую роль играет Региональная антитеррористическая структура, которая обеспечивает обмен данными, координацию учений и разработку типовых методик реагирования на

трансграничные риски и киберугрозы [3]. Практики РАТС демонстрируют смещение фокуса от исключительно силовых мер к превентивным и социальным подходам, что корреспондирует целям устойчивого развития, связанным с институциональной устойчивостью и миром и правосудием [4].

Экономическая и инфраструктурная повестка усиливается по мере сопряжения национальных стратегий со стандартизованными процедурами торговли, таможни и логистики. Региональные обзоры Всемирного банка фиксируют рост значимости сухопутных коридоров и «последней мили» [5]. Параллельно исследования Азиатского банка развития подчёркивают потребность в цифровизации пограничных процедур и синхронизации энергетических сетей [6]. Отчёты ЭСКАТО по ЦУР демонстрируют, что именно эти меры создают измеримые эффекты в доступности услуг и снижении издержек [7].

Экологическое измерение сотрудничества охватывает водные ресурсы, борьбу с деградацией земель и внедрение низкоуглеродных технологий. Аналитика ОЭСР для Центральной Азии указывает на необходимость интеграции экологических критериев в инфраструктурные решения [8]. Национальные доклады ПРООН по Казахстану показывают, что переход к ВИЭ и энергоэффективности повышает долгосрочную конкурентоспособность и устойчивость экономики [14].

Казахстан, опираясь на Концепцию внешней политики и собственные приоритеты устойчивого развития, продвигает в ШОС проектный подход: от транспортной связности и расчётов в национальных валютах до межвузовских консорциумов и городских пилотов по «зелёной» модернизации [12]. Объявление 2025 года Годом устойчивого развития в ШОС институционализирует эти усилия и задаёт горизонт для измеримых результатов [13].

Сдвиг научного дискурса от логики «безопасность против развития» к модели «безопасность через развитие» подтверждается анализом публикаций последних лет. Работы Laruelle подчёркивают баланс кооперации и конкуренции в регионе [9]. Исследование Douyon раскрывает интересы Китая и функциональную роль ШОС [10]. Dadabaev демонстрирует, как устойчивый регионализм формируется за счёт взаимосвязи инфраструктуры, энергетики и социальной инклюзии [11].

Для повышения эффективности кооперации целесообразны три шага управленческого характера: (1) переход от разрозненных инициатив к портфельному управлению проектами с едиными индикаторами; (2) расширение участия негосударственных акторов — бизнеса, университетов, городов — через многоуровневые форматы; (3) институционализация мониторинга и оценки с привязкой к метрикам ЦУР [4]. Учет этих практик, фиксируемых в годовых отчётах ШОС, повышает устойчивость решений в условиях внешней турбулентности [2].

Список использованной литературы

1. Устав Шанхайской организации сотрудничества. — Пекин: Секретариат ШОС, 2002.
2. Shanghai Cooperation Organization. Annual Report. — Beijing: SCO Secretariat, 2023.
3. Региональная антитеррористическая структура ШОС: Справочные материалы. — Ташкент: Исполком ПАТС ШОС, 2022.
4. ООН. Доклад о целях устойчивого развития 2024. — Нью-Йорк: United Nations, 2024.
5. World Bank. Central Asia Regional Economic Update. — Washington, DC: The World Bank, 2023.
6. Asian Development Bank. CAREC 2030: Connecting the Region for Shared and Sustainable Development. — Manila: ADB, 2020.
7. ESCAP. Asia and the Pacific SDG Progress Report 2023. — Bangkok: UNESCAP, 2023.
8. OECD. Green Growth and Sustainable Development in Central Asia. — Paris: OECD Publishing, 2021.
9. Laruelle, M. Central Asia and the SCO: Between Cooperation and Competition. — Journal of Eurasian Studies, 2022.
10. Doyon, J. China's Strategic Interests in Central Asia and the Role of the SCO. — Carnegie Endowment for International Peace, 2021.
11. Dadabaev, T. Sustainable Regionalism in Central Asia: The Role of the SCO. — Central Asian Affairs, 2023.
12. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. Foreign Policy Concept of the Republic of Kazakhstan. — Astana, 2023.
13. Астанинская декларация государств-членов ШОС. — Астана: Секретариат ШОС, 2024.
14. UNDP Kazakhstan. Human Development Report: Sustainable Development Priorities. — Astana: UNDP, 2022.
15. Назарбаев Н. ШОС: путь к устойчивому развитию и безопасности. — Казахстанская правда, 2023.

МРНТИ 16.21.35. <https://doi.org/10.51889/1728-550X.2025.82.3.006>

Г.Я.Амандыкова¹

¹ф.ғ.к., Халықаралық қатынастар кафедрасының аға оқытушысы

Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ

Алматы қ., Қазақстан

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР МЕН ҚҰҚЫҚ САЛАСЫНДА ФРАНЦУЗ ТІЛІНІҢ РӨЛІ: БОЛАШАҚ ДИПЛОМАТТАР МЕН ЗАҢГЕРЛЕРГЕ ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ФРАНЦУЗ ТІЛІН ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада француз тілінің халықаралық қатынастар мен құқық саласындағы стратегиялық рөлі қарастырылып, болашақ дипломаттар мен заңгерлерге арналған француз тілін оқыту тәжірибесі мен әдістемесі талданады. Зерттеу барысында оқытушының жеке практикалық тәжірибесі мен заманауи педагогикалық тәсілдерге негізделген әдістемелік ұсыныстар келтіріледі. Сондай-ақ, халықаралық құқық пен дипломатия саласына бағытталған француз тіліндегі негізгі оқулықтар мен оқу құралдары сипатталады. Мақала халықаралық құқықтық және дипломатиялық коммуникациядағы француз тілінің маңыздылығын айқындап, кәсіби тілдік дағдыларды дамытуға арналған тиімді әдістерді ұсынады.

Түйін сөздер: француз тіліне оқыту, халықаралық қатынастар, халықаралық құқық, дипломатиялық коммуникация, заңгерлерді оқыту, дипломаттарды оқыту, кәсіби француз тілі, оқыту әдістемесі, тілдік дағдылар, француз тіліндегі оқулықтар.

Амандыкова Г.Я.¹

*¹к.ф.н., старший преподаватель кафедры Международных отношений
Института Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая*

РОЛЬ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ И ПРАВЕ: ОПЫТ ПРЕПОДАВАНИЯ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО БУДУЩИМ ДИПЛОМАТАМ И ЮРИСТАМ

Аннотация

В статье рассматривается стратегическая роль французского языка в международных отношениях и праве, анализируется накопленный мировой опыт и методика преподавания французского языка будущим дипломатам и юристам. В исследовании представлены методические рекомендации, основанные на личном практическом опыте преподавателя и современных педагогических подходах. Также дается характеристика основных учебников и учебных пособий по французскому языку, посвященных международному праву и дипломатии. В статье подчеркивается значение французского языка в международной юридической и дипломатической коммуникации, предлагаются эффективные методы развития профессиональных языковых навыков.

Ключевые слова: преподавание французского языка, международные отношения, международное право, дипломатическая коммуникация, подготовка юристов, подготовка дипломатов, профессиональный французский язык, методика преподавания, языковые навыки, учебники по французскому языку.

Amandykova G.Ya.¹

*¹ c.of phil.sciences, senior lecturer at the Department of International Relations
Institute Sorbonne-Kazakhstan, Abai KazNPU*

THE ROLE OF THE FRENCH LANGUAGE IN INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS: EXPERIENCE OF TEACHING FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE TO FUTURE DIPLOMATS AND LAWYERS

Abstract

This article explores the strategic role of the French language in the fields of international relations and international law. It analyzes global experience and established methodologies for teaching French to future diplomats and legal professionals. Drawing on the author's personal teaching experience and contemporary pedagogical practices, the study offers methodological recommendations for effective instruction. It also reviews key textbooks and instructional materials in French that are specifically tailored to the domains of international law and diplomacy. The article underscores the significance of the French language in international legal and diplomatic communication and proposes effective strategies for developing professional language competencies

Keywords: French language teaching, international relations, international law, diplomatic communication, training of lawyers, training of diplomats, professional French, teaching methodology, language skills, textbooks in French.

Қазіргі жаһандану дәуірінде халықаралық қатынастар мен құқық саласында кәсіби мамандардың шет тілін, соның ішінде француз тілін меңгеруі маңызды қажеттілікке айналды. Француз тілі БҰҰ, Еуропалық Одақ, Франкофония халықаралық ұйымы сияқты ірі халықаралық құрылымдарда ресми тіл статусына ие және дипломатиялық қарым-қатынастың негізгі құралдарының бірі ретінде кеңінен қолданылады. Сонымен қатар, халықаралық құқықтық құжаттар мен келіссөздер жүргізуде француз тілі ерекше рөл атқарады.

Қазақстан мен басқа да мемлекеттерде халықаралық қатынастар және құқық мамандарын даярлау барысында француз тілін оқытудың кәсіби бағытталуы олардың болашақ қызметтік міндеттерін тиімді орындауы үшін таптырмас фактор. Бұл контексте француз тілін болашақ дипломаттар мен заңгерлерге оқытудың әдістемесі мен тәжірибесін зерттеу өзекті ғылыми мәселе ретінде қарастырылады.

Осы мақалада француз тілінің халықаралық қатынастар мен құқық саласындағы рөлі талданып, оның болашақ мамандарды даярлаудағы маңыздылығы көрсетіледі. Сонымен бірге, тіл үйретудің кәсіби бағдарлы әдістері мен оқу тәжірибелері қарастырылады. Мақаланың мақсаты - дипломаттар мен халықаралық құқық мамандарына арналған француз тілін оқытудың тиімді жолдарын анықтау және тәжірибе негізінде ұсыныстар жасау.

Қазіргі жаһандану заманында халықаралық қатынастар мен құқық саласында тілдік біліктілік маңызды фактор болып табылады. Әсіресе, дипломаттар мен заңгерлер үшін бірнеше шет тілін меңгеру кәсіби табысқа жетудің кепілі саналады. Осындай тілдердің ішінде француз тілі халықаралық аренада кеңінен қолданылып, дипломатиялық және құқықтық қарым-қатынастың негізгі тілі ретінде өз орнын бекіткен. Бұл мақалада француз тілінің халықаралық қатынастар мен құқық саласындағы рөлі қарастырылады, сондай-ақ болашақ мамандарға арналған оқыту тәжірибесі мен әдістемесі талданады.

Француз тілі БҰҰ-ның ресми тілдерінің бірі әрі Еуропалық Одақ, Халықаралық Қызыл Крест, Халықаралық Сот және басқа да көптеген халықаралық ұйымдардың жұмыс тілдерінің қатарына жатады. Дипломатиялық келіссөздерде, халықаралық құқықтық құжаттарды дайындау мен талқылауда француз тілінің маңызы зор. Сонымен қатар, көптеген мемлекеттердің құқық жүйесі мен халықаралық келісімдер француз тілінде ресми түрде бекітіледі. Француз тілі - БҰҰ-ның алты ресми тілінің бірі. Сонымен қатар, ол Еуропалық Одақтың және Халықаралық Қызыл Кресттің жұмыс тілдерінің қатарына жатады, халықаралық құқықтық құжаттардың көп бөлігі француз тілінде ресми түрде әзірленеді және қабылданады, бұл тілдің халықаралық құқық жүйесіндегі орны ерекше.

Еуропа құрлығында француз тілі дипломатиялық қызметте маңызды тіл саналады. Африка құрлығында да француз тілі бірнеше мемлекеттерде мемлекеттік тіл болып табылады, бұл аймақтағы халықаралық қатынастар мен құқықтық өзара іс-қимылда шешуші рөл атқарады. Сондықтан француз тілін меңгеру болашақ мамандарға аймақтық және жаһандық деңгейде тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Дипломатиялық қызметте француз тілінің рөлі келіссөздерде және ресми хат алмасуда айқын көрінеді. Құқықтық салада халықаралық келісімшарттар мен құқықтық актілердің түпнұсқасы көбінесе француз тілінде жасалады. Мұның барлығы француз тілін білуге деген сұраныстың жоғары екенін көрсетеді.

Француз тілінің еуропалық және африкалық елдерде кең таралуы оның халықаралық аренадағы маңызын арттырады, бұл тілді меңгерген мамандар халықаралық қатынастарда бәсекеге қабілетті болатыны сөзсіз, себебі олар құқықтық және дипломатиялық контекстті терең түсініп, келіссөздер мен құжаттарды дәл және нақты жүргізе алады.

Дипломаттар мен заңгерлерге арналған француз тілін оқыту олардың кәсіби дамуы үшін аса маңызды. Тілдік дағдылар халықаралық құқықтық нормаларды меңгеру мен келіссөздер жүргізуде шешуші рөл атқарады. Француз тілін жетік білу мамандарға халықаралық ұйымдарда, шетелдік компанияларда, сондай-ақ мемлекетаралық қатынастарда табысты қызмет етуге мүмкіндік береді.

Оқыту барысында коммуникативтік және кәсіби тіл дағдыларына ерекше мән беріледі. Мамандыққа байланысты лексика мен терминологияны меңгеру, ресми хаттар мен құжаттар дайындау дағдыларын қалыптастыру сынды оқытудың маңызды аспектілерін алға қойып, интерактивті тренингтер мен симуляциялар тәрізді заманауи оқыту әдістері, студенттердің практикалық қабілеттерін дамытуға бағытталған. [1]

Бүгінгі таңда көптілді білім беру жүйесінде CLIL (Subject and Integrated Language Teaching) пәндік оқыту әдісі кеңінен қолданылады. Бұл тәсіл шет тілін лексикалық және грамматикалық меңгеруді ғана емес, сонымен қатар оны кәсіби контексттерде, атап айтқанда, құқық, дипломатия және халықаралық саясатта қолдануға баса назар аударады. CLIL көмегімен студенттер пәндік біліммен қатар тілді меңгереді, сол арқылы білім алу құралына айналады.[2]

Құқық және халықаралық қатынастар саласында CLIL-ді қолдану болашақ заңгерлер мен дипломаттарға шет тілін коммуникативті деңгейде ғана емес, сонымен қатар кәсіби дискурс деңгейінде де меңгеруге мүмкіндік береді. Мысалы, халықаралық шарттарды талдау, сот шешімдерін түсіндіру немесе дипломатиялық құжаттарды құрастыру кезінде студенттер нақты құқықтық және саяси мазмұнмен жұмыс істейді. Бұл тілдік ортаға енуге және тақырыпты терең түсінуге мүмкіндік береді. [3] Сонымен қатар, CLIL сыни тұрғыдан ойлау, мәтінді талдау және пәнаралық байланыстарды орнату сияқты маңызды академиялық дағдыларды дамытады. Француз тілін халықаралық қатынастар мен құқық саласында оқыту жалпы алғанда бірнеше бағыт бойынша жүзеге

асады: тілдік құрылымдарды үйрету, кәсіби лексика мен стильді меңгеру, сонымен қатар қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру. Оқу бағдарламасына кәсіби мәтіндермен жұмыс, сот практикасы, келіссөздер жүргізу секілді нақты тапсырмалар енгізіледі. [4]

Бұл тілдің рөлі тек коммуникациямен шектелмей, құқықтық құжаттарды дайындау мен келіссөз жүргізуде де айқын көрінеді.

Қазіргі уақытта цифрлық технологиялар оқыту процесін тиімді әрі қызықты етеді. Онлайн ресурстар, аудио-видео материалдар, виртуалды симуляциялар студенттердің тілдік деңгейін арттыруға қолдау көрсетеді. Алайда, оқытуда кездесетін қиындықтар да бар, кәсіби лексиканың күрделілігі, тілдік ортадағы тәжірибенің шектеулігі және студенттердің мотивациясының төмендеуі сияқты мәселелерді шешу қажеттігі туындайды.

Қазіргі кезде француз тілін оқытуда коммуникативтік тәсіл басымдыққа ие. Бұл тәсіл тілдік дағдыларды шынайы өмір жағдайларында қолдануға бағытталған. Сонымен қатар, құқықтық және дипломатиялық лексикаға арнайы көңіл бөлінеді.

Мультимедиялық құралдар мен цифрлық технологияларды қолдану оқытудың тиімділігін арттырады. Онлайн платформалар арқылы студенттер нақты халықаралық жағдайларды модельдеп, өзара қарым-қатынас тәжірибесін жинақтай алады. Бұл тәсілдер оқу үдерісін қызықты әрі интерактивті етеді.

Дегенмен, оқытуда бірнеше қиындықтар бар. Кәсіби лексиканың күрделілігі, тілдік ортадағы шектеулер және студенттердің мотивациясының төмендігі оқытудың сапасын төмендетуі мүмкін. Мұндай қиындықтарды жеңу үшін оқыту бағдарламаларын студенттердің қызығушылығына сай бейімдеу, мотивациялық құралдарды енгізу қажет.

Болашақ дипломаттар мен заңгерлерге француз тілін оқыту олардың кәсіби мүмкіндіктерін кеңейтеді. Тілдік дағдылар халықаралық құқықтық нормаларды түсінуге, келіссөз жүргізуге және дипломатиялық қарым-қатынасқа тікелей әсер етеді. Француз тілін меңгерген мамандар халықаралық ұйымдарда және шетелдік серіктестер арасында сенімді және нәтижелі жұмыс істей алады. [5]

Оқыту барысында кәсіби лексика мен терминологияға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл мамандарға құқықтық мәтіндерді дәл түсінуге және ресми коммуникацияда тілдік қателерден аулақ болуға көмектеседі. Сонымен қатар, дипломатиялық этикет пен ресми стильге де үйретіледі, себебі бұл да кәсіби қарым-қатынастың ажырамас бөлігі.

Студенттердің тілдік қабілеттерін дамыту үшін практикалық сабақтар - келіссөздерді имитациялау, құжаттарды талдау және дайындау, рөлдік ойындар ұйымдастырылады. Бұл әдістер оқушылардың шынайы кәсіби жағдайларда тілді тиімді қолдануына бағытталған. [6]

Қазіргі кезде француз тілін оқытуда ең тиімдісі - коммуникативтік тәсіл. Бұл әдіс студенттерге тілдің тек грамматикасын үйретумен шектелмей, оны өмірде қалай қолдану керектігін көрсетеді. Арнайы кәсіби лексика мен терминологияға

көңіл бөлінеді, өйткені болашақ дипломаттар мен заңгерлерге дәл және нақты сөйлеу маңызды.

Менің оқыту тәжірибемде практикалық сабақтар ерекше орын алады, мысалы, «Халықаралық қатынастардағы француз тілі» пәнін оқыту барысында студенттермен бірге келіссөз жүргізу имитациясын өткізу маңызды. Студенттер нақты дипломатиялық жағдайларды ойнап, ресми хаттар жазады, келіссөз кезінде қолданылатын арнайы лексиканы пайдаланады. Бұл тәжірибе олардың кәсіби француз тілін қолдануда сенімділігін арттыратыны сөзсіз.

Сонымен қатар, студенттерге халықаралық құқықтық құжаттардың үзінділерін аудару және талдау тапсырмаларын беру олардың құқықтық мәтіндерді түсіну қабілетін дамытып, тілдік дағдыларын жетілдіреді.

Оқытуда мультимедиялық құралдарды да қолданамын: бейнежазбалар, аудиоматериалдар және онлайн жаттығулар студенттердің тілдік ортаға енуіне мүмкіндік береді. Проект әдістемесін, тұтас симуляция әдісімен біріктіріп, дөңгелек стол, келіссөз, журналистермен интервью тәрізді рөлдік ойындар барысында арнайы тақырып бойынша белгілі контексте ресейдің сыртқы істер министрі, еуропа елдерінің премьер министрі рөлдерін ойнайды. Осы сынды интерактивті әдістер студенттердің сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сондай ақ, тілдік орта моделін құрып, сабақ барысында студенттерді француз тілінде сөйлесуге үнемі ынталандырамын, аптасына бір рет «француз тіліндегі дөңгелек үстел» форматында шағын дебаттар ұйымдастырамын, бұл кезде студенттер өздерін дипломатиялық конференциядағыдай сезінеді, өз пікірлерін француз тілінде білдіреді. Мұндай тәжірибе тілдік қорды байытып, сөйлеу дағдысын шыңдайды. [4]

Рөлдік ойындар мен имитациялар әдісін қолданып, болашақ заңгерлер мен дипломаттар үшін нақты кәсіби жағдайларды модельдеу өте маңызды. Студенттерге «Халықаралық келіссөз» тақырыбында рөлдік ойындар өткізуде әр студентке белгілі бір мемлекет немесе ұйымның өкілі рөлі беріліп, олар келіссөз жүргізеді, мұндай жаттығу студенттерге кәсіби лексиканы жаттатып қана қоймай, коммуникация шеберлігін арттырады.

Құқықтық мәтіндерді талдау әдісін қолдану халықаралық құқықтық актілердің француз тіліндегі түпнұсқаларын сабақта талдау жүргізуге болады, бұл студенттерге заңгерлік тілдің құрылымы мен стилін түсінуге көмектеседі, сонымен қатар, аударма жасау тапсырмалары арқылы олардың тілдік дағдыларын жетілдіреді. Түрлі методикалық әдістерді қолдануда технологияларды пайдалану, әрине, маңызды, онлайн платформаларда және мобильді қосымшаларда түрлі жаттығулар ұсыну, соның ішінде халықаралық қатынастар пәнін, халықаралық құқық пәнін француз тілінде үйрету - Content and Language Integrated Learning әдісіне жақсы мысал ретінде News in Slow French Француз тілінде баяу оқылатын жаңалықтар, халықаралық саясат тақырыптарын тыңдау, талдау үшін өте ыңғайлы, TV5MONDE – Apprendre, France 24 (français) халықаралық жаңалықтарды тыңдау, французша саяси дискурс үлгісін үйрену

үшін қолдануға болады және бұлар француз тілін пәндік мазмұнмен бірге үйрететін құралдар, сонымен қатар Duolingo, Quizlet, тағы басқалар тәрізді құралдар арқылы студенттер үйде де француз тілін жүйелі түрде жаттыға алады, сондай-ақ, бейнематериалдар мен подкасттар тыңдату олардың тыңдау дағдысын дамытады.

Методикалық әдістер мен тәжірибелерді кешенді түрде қолдану болашақ дипломаттар мен заңгерлерге француз тілін тиімді әрі қызықты меңгеруге мүмкіндік береді. Менің тәжірибем көрсеткендей, тілдік дағдыларды практикамен ұштастыру - ең нәтижелі әдіс. Бұл болашақ мамандарға шынайы кәсіби ортада француз тілін еркін және дұрыс қолдануға көмектеседі.

Тіл үйренуде мотивацияны арттыру қажеттігін ескере отырып, студенттерге халықаралық деңгейдегі франкофон мәдени шараларға қатысуға шақырамыз, бұл міндетті түрде олардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырып, тәжірибеде тілді қолдануға ынталандырады.

Халықаралық қатынастар мен құқық саласында француз тілін оқытуды жетілдіру - стратегиялық маңызды міндет. Осы бағытта тәжірибелі мамандарды тарту, халықаралық тәжірибені енгізу, сондай-ақ заманауи оқыту технологияларын кеңінен қолдану маңыздылығын айта келе, студенттердің тілдік ортаға толық енуін қамтамасыз ететін шетелдік тағылымдамалар мен практикалық курстар ұйымдастыру да қажет.

Француз тілін оқытуды жетілдіру - халықаралық қатынастар мен құқық саласындағы мамандар даярлаудың маңызды міндеті. Бұл мақсатта халықаралық тәжірибелерді зерттеп, озық әдістерді қолданып отырамыз, осылайша халықаралық тағылымдамалар мен шетелдік курстар студенттердің тілдік деңгейін көтеруге көмектеседі. [5]

Болашақ мамандардың халықаралық аренадарда бәсекеге қабілетті болуы үшін ағылшын тілімен бірге біздің елімізде француз тілін меңгерудің маңызы артып келеді, сондықтан оқу бағдарламаларын үнемі жаңартып, халықаралық стандарттарға сай келтіру міндетті іс, мұндай шаралар еліміздің халықаралық беделін көтеруге де әсер етеді.

Француз тілін меңгерген дипломаттар мен заңгерлер халықаралық аренадарда бәсекеге қабілеттілігі артады және олардың кәсіби өсуіне және еліміздің халықаралық аренадағы беделінің артуына ықпал етеді. Француз тілі халықаралық қатынастар мен құқық саласында маңызды құрал болғандықтан, болашақ дипломаттар мен заңгерлерге француз тілін оқыту олардың кәсіби жетістіктеріне тікелей әсер етеді. Сондықтан, оқыту тәжірибесін жетілдіру, заманауи әдістерді енгізу және студенттердің тілдік дағдыларын арттыруға бағытталған шараларды жүзеге асыру болашақ мамандардың халықаралық деңгейде тиімді қызмет етуіне жол ашады. [6]

Осы тұрғыда CLIL тәсілі студенттердің тілдік дағдыларын және құқық пен халықаралық қатынастар сияқты салалардағы арнайы білімдерін қатар дамытуға

мүмкіндік береді. Бұл ресурстар мазмұнға негізделген тілдік оқыту CLIL әдісін тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді, осы тәсіл студенттердің тілдік дағдыларын және құқық пен халықаралық қатынастар сияқты салалардағы арнайы білімдерін қатар дамытуға мүмкіндік береді, нәтижесінде студенттер тек тілді ғана емес, сонымен бірге құқықтық және дипломатиялық қызметтің ерекшеліктерін де меңгереді.[1]

Француз тілін халықаралық қатынастар мен құқық саласында оқыту - стратегиялық маңызды бағыт. Осы салаға арналған арнайы оқулықтар мен әдістемелік құралдар болашақ мамандардың тілдік, құқық саласында және дипломатиялық дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Сондықтан жоғары оқу орындарында және кәсіби дайындық бағдарламаларында келесідей оқулықтарды қолдану ұсынылады:

1. *Le français juridique* – Жаме (Marie-Christine Jamet). Бұл оқулық құқықтық француз тілін меңгеруге арналған негізгі құралдардың бірі, ол заң терминологиясын жүйелі түрде үйренуге, негізгі құқықтық ұғымдармен танысуға мүмкіндік береді. Оқулықтың мазмұны азаматтық және қылмыстық құқық, келісімшарттар, сот ісі, заңнамалар сияқты тақырыптарды қамтиды. Шынайы заң мәтіндері (кодекстерден, сот шешімдерінен үзінділер) негізінде оқыту жүргізіледі, соның негізінде оқулықты құқық курстарында, аударма пәндерінде, халықаралық құқық модульдерінде қолдануға болады. Студенттер құқықтық мәтінді талдап, кәсіби лексиканы тиімді меңгере алады.[7]

2. *Le français des relations internationales* (Philippe Blanchet), бұл оқулық халықаралық қатынастар саласында қолданылатын француз тіліне бағытталған, дипломатиялық дискурс пен ресми қарым-қатынас тіліне ерекше көңіл бөледі, халықаралық ұйымдар, келіссөздер, жаһандық басқару, бейбітшілік пен қауіпсіздік мәселелері. дипломатиялық терминология, келіссөз жүргізу үлгілері, ресми құжаттармен жұмыс тараулары берілген. Оқулықтың әдістемелік артықшылықтары рөлдік ойындар, симуляциялар, дипломатиялық хаттар жазу жаттығулары қарастырылып, саяси ғылым мен тіл оқытудың тиімді үйлесімінен көрінеді.[8]

3. *Droit international public* (Jean Combacau, Serge Sur) – халықаралық жария құқық негіздерін терең түсіндіретін іргелі академиялық еңбек, француз тілінде жазылған құқық теориясын үйренуге арналған маңызды құрал. Мазмұнында егемендік, халықаралық жауапкершілік, шарттар құқығы, түрлі келіспеушіліктерді шешу сияқты тақырыптар қамтылған, француз заң тілінің күрделі синтаксисі мен риторикалық құрылымдарын меңгеруге мүмкіндік береді, француз тілінде жазылған құқықтық ғылыми мәтіндерді талдау дағдысын дамытып, француз тілін меңгеруі жоғары деңгейлі студенттерге арналған оқу материалы ретінде ұсынылады. [9]

4. *Communication et diplomatie* – (Jean-Michel Valantin) дипломатиялық қарым-қатынасты француз тілінде жүргізу тәсілдеріне арналған әдістемелік құрал. Автор ресми коммуникацияның құрылымы мен стилистикасын жан-

жақты сипаттайды, оқулықтың тараулары ресми және бейресми коммуникация, бұқаралық ақпарат құралдарымен жұмыс, келіссөздер стратегиясы, вербальды ноталар, жеделхаттар, ресми өтініштер жазу үлгілері дипломатиялық хат алмасу түрлерін қамтиды; бұл еңбек халықаралық қатынастар мамандығы бойынша оқитын студенттерге арналған практикалық курс ретінде тиімді екені сөзсіз, өйткені коммуникативтік симуляциялар арқылы тілдік және мәдени дағдылар дамытылады.[10]

5. *Le français professionnel: guide pour les futurs juristes et diplomates* (Sophie Muller) – болашақ заңгерлер мен дипломаттарға арналған кәсіби бағытталған француз тілі курсына арналған әдістемелік құрал, оның ерекшелігі тілдік машықтарды кәсіби контексте дамытуға басымдық береді, әдістемелік мазмұны заңгерлік және дипломатиялық мәтіндермен, мысалы, аннотация жасау, аудару, мазмұндау, құжат рәсімдеу тарауларынан тұрады, лексикалық жаттығулар, стильдік талдаулар, терминологиялық салыстырулар қамтылған, жалпылап айтқанда, тілдік құзыреттілікпен қатар, мамандыққа тән құжаттарды сауатты рәсімдеуге үйрететін әдістемелік жағынан тиімді оқулық. [11]

Француз тілінде халықаралық қатынастар мен құқыққа арналған негізгі оқулықтар пәнаралық (құқық + тіл) тәсілге негізделген. Жоғарыда аталған оқулықтар құқық және халықаралық қатынастар саласында кәсіби француз тілін меңгеруге бағытталған оқу процесінің маңызды құрамдас бөлігі. Олар болашақ заңгерлер мен дипломаттардың тек лексикалық қоры мен грамматикалық білімін ғана емес, сонымен қатар кәсіби контексте тілдік құралдарды қолдану дағдыларын қалыптастырады.

Қорытындылай келе, француз тілі халықаралық қатынастар мен құқық саласында стратегиялық маңызды тіл, болашақ дипломаттар мен заңгерлерге француз тілін оқыту - олардың кәсіби дамуының негізі. Оқыту әдістерін жетілдіру, заманауи технологияларды пайдалану және студенттердің практикалық тілдік дағдыларын арттыру бағытында жұмыстар жүргізу болашақ мамандарды халықаралық деңгейде табысты қызмет етуге дайындайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge, 2010, Cambridge University Press.
2. Chostel, V. *Enseigner une discipline en langue étrangère : Pratiques et ressources pour le CLIL/EMILE*. Paris ,2018, Didier.
3. Татубаева, Ғ.Ә., Көшербаева, Г.К. «Кіріктірілген сабақ – білім мазмұнын жаңартудың бір жолы». Алматы, 2015, *Қазақстан мектебі*, №6.
CLIL әдісін қазақ білім беру жүйесінде енгізу жолдары мен тәжірибелері сипатталады.

4. Оразбаева, Ф.Ш. *Тілдік қатысым және коммуникативтік әдістеме*. Алматы, 2019
5. Лебедева, Т. В.. *Французский язык в дипломатической практике*. Москва, 2018, Международные отношения.
6. Давыдова, Е. И. . *Методика преподавания профессионального французского языка для юристов и дипломатов*. Санкт-Петербург, 2020: Издательство СПбГУ.
7. Jamet, M.-C. *Le français juridique*. Paris, 2003: CLE International.
8. Blanchet, P. *Le français des relations internationales*. Paris, 2004, Didier.
9. Combacau, J., & Sur, S. *Droit international public* (11e éd.). Paris, 2018, LGDJ.
10. Valantin, J.-M. *Communication et diplomatie: Manuel de communication pour les diplomates et les fonctionnaires internationaux*. Paris, 2000, L'Harmattan.
11. Muller, S. *Le français professionnel: Guide pour les futurs juristes et diplomates*. Lyon, 2010, Presses Universitaires de Lyon.

МРНТИ 11.25.00

<https://doi.org/10.51889/1728-550X.2025.82.3.007>

Франсуа Мишель Натанаэль Фарнир¹

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің оқытушысы,
Қазақстан, Алматы қ.*

ЖҰМСАҚ КҮШТІ ӨЛШЕУ МӘСЕЛЕСІ

Аннотация

Әлемдік саяси жүйенің трансформациясы мен мемлекеттер арасындағы бәсекелестіктің күшеюі жағдайында ықпал етудің материалдық емес ресурстары барған сайын маңызды бола түсуде. Осындай ресурстардың бірі – жұмсақ күш (soft power). Елдерді жұмсақ күш деңгейі бойынша рейтингтеуге ұмтылатын көптеген индекстердің болуына қарамастан, жұмсақ күшті өлшеу әдіснамалық тұрғыдан күрделі міндет болып қала береді. Мұндай рейтингтерде қолданылатын критерийлер әртүрлі түсіндірілуі мүмкін: бір фактор белгілі бір аудиторияда симпатия тудырса, басқа аудиторияда керісінше қабылданбауы мүмкін. Сонымен қатар, жұмсақ күшті саяси элиталар деңгейінде және кең қоғамдық деңгейде қабылдау арасында айырмашылық бар. Бұл мақалада жұмсақ күшті өлшеудің негізгі критерийлері қарастырылып, «мемлекеттің жұмсақ күшін объективті түрде бағалауға бола ма?» деген сұраққа жауап ізделеді. Зерттеуде ғылыми әдебиеттер мен екінші дереккөздерді талдау негізінде аналитикалық,

салыстырмалы, жүйелі, тарихи-салыстырмалы және сындарлы әдістер қолданылды.

Кілт сөздер: жұмсақ күш, халықаралық қатынастар, өлшеу, жұмсақ күш индекстері, дипломатия, мәдениет, қабылдау, экономикалық ықпал, халықаралық имидж, әдіснама, саяси коммуникация, сыртқы саясат, мәдени дипломатия.

Франсуа Мишель Натанаэль Фарнир¹

¹преподаватель, институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ имени Абая, Казахстан, г.Алматы

ПРОБЛЕМА ИЗМЕРЕНИЯ МЯГКОЙ СИЛЫ

Аннотация

В условиях трансформации мировой политической системы и усиления конкуренции между государствами всё большую значимость приобретают нематериальные ресурсы влияния. Одним из таких ресурсов является мягкая сила (soft power). Несмотря на наличие множества индексов, стремящихся ранжировать страны по уровню мягкой силы, измерение мягкой силы остаётся методологически сложной задачей. Критерии, используемые в таких рейтингах, могут быть интерпретированы по-разному: одни и те же факторы могут вызывать симпатию у одних аудиторий и отторжение у других. Кроме того, существует различие между восприятием мягкой силы на уровне политических элит и на уровне широкой общественности. В данной статье рассмотрены некоторые из самых главных критериев измерения мягкой силы для того, чтобы ответить на вопрос «можно ли объективно оценить мягкую силу какой-либо страны». В статье использованы аналитический, сравнительный, системный, историко-сравнительный и критический методы на основе анализа научной литературы и вторичных источников.

Ключевые слова: мягкая сила, международные отношения, измерение, индексы мягкой силы, дипломатия, культура, восприятие, экономическое влияние, международный имидж, методология, политическая коммуникация, внешняя политика, культурная дипломатия.

François Michel Nathanaël Farnier¹

¹Lecturer, Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty

THE PROBLEM OF MEASURING SOFT POWER

Abstract

In the context of the transformation of the global political system and increasing competition among states, intangible resources of influence are gaining ever greater importance. One of these resources is soft power. Despite the existence of numerous indices that attempt to rank countries by their level of soft power, measuring soft power remains a methodologically complex task. The criteria used in such rankings can be interpreted in different ways: the same factors may evoke sympathy in some audiences and rejection in others. Moreover, there is a distinction between the perception of soft power at the level of political elites and that of the general public. This article examines some of the key criteria for measuring soft power in order to answer the question: “Is it possible to objectively assess the soft power of a given country?” The study employs analytical, comparative, systemic, historical-comparative, and critical methods based on the analysis of scientific literature and secondary sources.

Keywords: soft power, international relations, measurement, soft power indices, diplomacy, culture, perception, economic influence, international image, methodology, political communication, foreign policy, cultural diplomacy.

В условиях трансформации мировой политической системы и усиления конкуренции между государствами всё большую важность приобретают нематериальные ресурсы влияния, среди которых ключевым является мягкая сила (soft power). Хотя уже существуют многочисленные индексы, ранжирующие страны по уровню мягкой силы (например, Global Soft Power Index, Soft Power 30, Nation Brands Index, Global Diplomacy Index), задача её объективного измерения по-прежнему остаётся методологически сложной.

Концепция мягкой силы подробно исследована в трудах Дж. Ная (Nye, 2004; Nye, 2011) и других авторов, которые уделяют внимание источникам и механизмам её проявления. Аналитические рейтинги мягкой силы (McClory, 2021 и др.) пытаются создать количественные метрики, но сталкиваются с глубокими методологическими ограничениями. Существует научный консенсус относительно важности дипломатии, экономики, культуры, истории и внутренней политики как факторов мягкой силы, но нет единого подхода к их оценке. Кроме того, культурная и идеологическая восприимчивость аудитории могут формировать противоположные оценки одного и того же фактора

(например, защита прав ЛГБТ), что подчёркивает субъективность восприятия мягкой силы.

Статья направлена на анализ основных критериев измерения мягкой силы с целью ответа на вопрос: можно ли объективно оценить мягкую силу государства? Значимость исследования заключается в том, что она помогает уточнить границы применимости существующих индексов, выявить скрытые предпосылки оценочных схем и предложить методологические ориентиры для дальнейших работ в этой области.

Исследование выполнено в рамках качественного теоретико-аналитического подхода с использованием следующих методов:

- 1) Обзор литературы (literature review): анализ классических и современных трудов по теории мягкой силы, международных рейтингов и критических исследований.
- 2) Сравнительный анализ (comparative method): сопоставление внешнеполитических, культурных и экономических практик таких стран, как США, Россия, Китай, Япония, Таиланд, Казахстан и др.
- 3) Историко-компаративный метод: исследование влияния исторического наследия (например, роль Германии, Россия, Китай) на международное восприятие страны.
- 4) Системный подход (systemic analysis): построение модели мягкой силы как интеграции нескольких подсистем (дипломатия, культура, экономика и т. д.).
- 5) Критический анализ: выделение слабостей и противоречий в существующих индексах мягкой силы и оценочных схемах с учётом культурного и идеологического контекста.

В качестве материалов использовались вторичные источники: публикации, рейтинговые отчёты, официальные аналитические документы (Neumann, Lo, Zhang & Alon, Rolland, Chomsky, Charap & Colton, Economy, McClory и др.).

В числе критериев мягкой силы часто учитывается дипломатический вес. С этой точки зрения ведущие позиции занимают Соединённые Штаты Америки и Российская Федерация, при этом Китайская Народная Республика также демонстрирует высокий уровень международной вовлечённости, особенно в экономической сфере. Тем не менее, качественные характеристики дипломатической сети этих государств существенно различаются. США традиционно обладают наиболее обширной и институционализированной сетью дипломатических связей, что отражает их статус глобальной державы (Neumann, 2008; U.S. Department of State, 2023). Россия, несмотря на более ограниченные ресурсы, сохраняет активное присутствие в различных регионах мира, особенно

на постсоветском пространстве, в Азии и на Ближнем Востоке (Lo, 2015). Китай, в свою очередь, делает ставку на экономическое партнёрство и инфраструктурную дипломатию, используя такие инициативы, как «Один пояс, один путь», что позволяет ему расширять влияние, даже при относительно меньшей плотности дипломатического присутствия (Zhang & Alon, 2019; Rolland, 2017).

Однако эти показатели не всегда коррелируют с качеством восприятия. Так, несмотря на количественные показатели, международная репутация этих трёх государств остаётся неоднозначной. США нередко воспринимаются как наиболее агрессивный международный актор как в военной, так и в экономической сферах, что связано с частым применением санкционной политики и интервенций (Chomsky, 2003; Vyman, 2006). Россия, особенно после событий 2014 года и полномасштабного конфликта на территории Украины с 2022 года, сталкивается с устойчивым образом агрессивного и авторитарного государства (Galeotti, 2019; Charap & Colton, 2017). Китай также подвергается критике со стороны ряда государств и международных организаций за авторитарный политический режим, ограниченность свободы слова и закрытость политической системы, что негативно сказывается на восприятии его мягкой силы (Brady, 2015; Economy, 2018).

Одним из дополнительных критериев оценки мягкой силы может выступать уровень экономического благосостояния государства. Богатство зачастую рассматривается как притягательный фактор для других стран и народов, стремящихся к сотрудничеству с экономически успешными государствами в надежде на получение экономических выгод и повышения собственного уровня развития (Nye, 2004; Nye, 2011). Экономическое процветание также ассоциируется в массовом сознании с такими положительными качествами, как трудолюбие, рациональность, высокий уровень образования и управленческой дисциплины (Inglehart & Welzel, 2005). В этом контексте богатство становится не только материальным, но и символическим ресурсом, усиливающим привлекательность национальной модели развития.

Тем не менее, наличие высокого уровня ВВП или значительных финансовых ресурсов не всегда коррелирует с идеологической привлекательностью соответствующего государства. Например, несмотря на экономическое могущество Саудовской Аравии, её политическая система — абсолютная монархия, основанная на шариатском праве — вызывает серьёзную критику в ряде стран, особенно в западных либеральных демократиях (Haykel, 2013; Gause, 2011). Аналогичным образом, Израиль, обладающий высокими показателями экономического развития и технологического прогресса, нередко подвергается осуждению со стороны международного сообщества за жёсткую

внешнеполитическую линию в отношении Палестины и соседних арабских государств (Smith, 2010; Slater, 2020).

Более того, притягательность экономически развитых стран может сопровождаться культурными и идеологическими конфликтами. Так, значительная часть мигрантов с Ближнего Востока, прибывающих в государства Западной Европы в поисках лучшей жизни, демонстрирует нежелание интегрироваться в местные политико-культурные контексты, включая поддержку таких ценностей, как гендерное равенство или права ЛГБТ-сообществ (Kymlicka, 2015; Koormans, 2016). Это указывает на то, что экономическое процветание не является достаточным условием для успешной проекции мягкой силы: культурная совместимость и идеологическая восприимчивость также играют ключевую роль.

Историческое наследие представляет собой важный компонент мягкой силы, формируя культурный капитал и определяя восприятие государства в международной среде. Страны с глубокой, продолжительной и хорошо документированной историей — такие как Греция, Египет или Китай — нередко обладают более высоким уровнем символического признания, что усиливает их культурную привлекательность и статус цивилизационных центров (Nye, 2004; Huntington, 1996), несмотря на их современное политическое положение. Напротив, государства с относительно молодой государственностью или слабо представленным историческим нарративом на международной арене, такие как Нигерия или некоторые другие страны Африки и Океании, могут восприниматься в определённых кругах как «менее культурно развитые» — хотя подобная трактовка зачастую отражает колониальные и постколониальные предрассудки, распространённые в риторике правых политических движений (Said, 1978; Mudde, 2019).

При этом исторические события продолжают оказывать долговременное влияние на восприятие государств. Например, Россия сохраняет определённую положительную репутацию среди стран Глобального Юга, во многом благодаря роли Советского Союза в процессе деколонизации и поддержке освободительных движений в Азии, Африке и Латинской Америке (Mawdsley, 2012; Kalinovsky, 2013). В противоположность этому, Германия, несмотря на успешную демократическую трансформацию и высокие показатели развития, продолжает сталкиваться с наследием своего нацистского прошлого, которое накладывает ограничения на проекцию мягкой силы, особенно в странах, пострадавших от Второй мировой войны (Berger, 2012; Art, 2005).

Таким образом, история может как усиливать, так и ограничивать потенциал государства в сфере культурного и идеологического влияния, формируя устойчивые образы и ассоциации, которые нередко выходят за пределы текущей политической повестки.

Культурное влияние представляет собой один из ключевых компонентов мягкой силы, оказывая значительное воздействие на восприятие государств в международной среде, особенно на уровне массового сознания. Согласно концепции Джозефа Ная, культура способна транслировать ценности и образы, которые вызывают симпатию и доверие, тем самым усиливая привлекательность государства на глобальной арене (Nye, 2004). Среди стран с наибольшим культурным капиталом выделяются Соединённые Штаты Америки, Великобритания, Франция, Япония и Южная Корея (McClory, 2021). Их влияние распространяется через глобальные индустрии кино, музыки, моды, гастрономии и популярной культуры.

Американская киноиндустрия, в частности, играет важную роль в формировании международного общественного мнения. Благодаря художественному характеру фильмов и сериалов, Голливуд нередко ретранслирует интерпретации исторических событий, выгодные США, способствуя закреплению нарратива о стране как освободителе и гаранте мирового порядка (Robinson, 2019). Подобная практика позволяет оказывать влияние на интерпретацию прошлого и тем самым укреплять международный имидж страны.

Схожие механизмы можно наблюдать и в случае Японии, чья популярная культура (аниме, манга, J-pop) способствует формированию позитивного международного образа, несмотря на неоднозначное историческое наследие, связанное с преступлениями периода Второй мировой войны, включая Нанкинскую резню и биологические эксперименты над пленными в отряде 731 (Dower, 1999; Yoshimi, 1995). Аналогичным образом Таиланд, опираясь на позитивный имидж, созданный благодаря индустрии туризма и представлениям о «дружелюбной» культуре, нейтрализует критику в отношении авторитарных тенденций в своей внутренней политике (Chachavalpongrun, 2014).

Таким образом, культурная составляющая мягкой силы не только усиливает глобальное влияние государства, но и может служить инструментом «репутационного экранирования» — сглаживания негативных аспектов внутренней и внешней политики в международном восприятии.

Внешняя политика государства представляет собой важный компонент мягкой силы, поскольку она формирует международное восприятие страны как открытого или закрытого, миролюбивого или агрессивного актора. Агрессивные или изоляционистские стратегии, как правило, негативно воспринимаются как на уровне политических элит, так и среди широкой общественности, поскольку они ассоциируются с угрозой, непредсказуемостью и нарушением международных норм (Nye, 2004; Melissen, 2005).

Именно по этой причине, в контексте вооружённых конфликтов, государства часто стремятся позиционировать себя как жертвы агрессии, стремясь избежать негативной роли агрессора в глазах международного сообщества. Например, в ходе вооружённого инцидента на границе между Таиландом и Камбоджей в 2011 году обе стороны обвинили друг друга в начале боевых действий, стараясь тем самым сохранить международную поддержку и легитимность (BBC, 2011).

Изоляционистская внешняя политика, в свою очередь, препятствует формированию позитивного образа страны за рубежом. В условиях ограниченного доступа к информации, внешние нарративы о такой стране могут формироваться преимущественно противниками. Примером может служить КНДР, чей имидж на международной арене во многом определяется сообщениями из враждебных источников. Это приводит к распространению стереотипов и дезинформации, включая, например, популярный миф о строго ограниченном числе допустимых причёсок в стране (Lankov, 2013; Fifield, 2019).

В противовес этому открытая и миролюбивая внешняя политика способствует укреплению позитивного международного имиджа. Примером служит Республика Казахстан, которая на протяжении последних десятилетий реализует политику многовекторности, стремясь поддерживать конструктивные и сбалансированные отношения как с западными, так и с восточными державами, включая Россию, Китай, США и ЕС (Laruelle, 2008; Isaacs, 2014). Такая стратегия способствует формированию репутации надёжного и прагматичного партнёра в международных делах.

Внутренняя политика играет важную роль в формировании и измерении мягкой силы, однако критерии её оценки значительно менее однозначны по сравнению с внешнеполитическими аспектами. Социально ориентированная модель внутренней политики, как это наблюдалось в СССР, а также сохраняется в настоящее время в Кубе и странах Скандинавии, может вызывать симпатию и притягивать внимание широких масс, воспринимающих такие экономико-политические устройства в качестве привлекательной альтернативы и ориентиров для подражания (Nye, 2004; Wilson, 2008). В противоположность этому, либеральная экономическая модель, характерная, например, для Люксембурга или Каймановых островов, способна усиливать мягкую силу за счёт привлечения деловых кругов и транснациональных корпораций, заинтересованных в благоприятных офшорных режимах (Sharman, 2010).

Идеологические установки государства также оказывают разное влияние на восприятие его мягкой силы. Так, Саудовская Аравия, активно продвигающая радикальные формы ислама в мусульманских странах, укрепляет своё культурно-религиозное влияние в исламском мире (Gause, 2011). Однако такая политика может вызывать отторжение в умеренно мусульманских или светских обществах, например, в Узбекистане и Кыргызстане, где наблюдается

сдержанная реакция на формы внешнего идеологического давления (Melvin, 2000).

Аналогичным образом, западные либеральные ценности способны притягивать одни целевые группы, например представителей ЛГБТ-сообщества, но вызывать негативную реакцию у других, особенно в странах Центральной и Восточной Европы, где вопросы культурного суверенитета играют важную роль (Inglehart & Norris, 2016). Критерий демократичности, нередко рассматриваемый в качестве индикатора мягкой силы, также не является универсальным. Так, фигуры авторитарных лидеров — Ли Куан Ю в Сингапуре, Ленин в СССР или Хуан Перон в Аргентине — могут оставаться объектами идеализации и уважения даже в отсутствие демократических институтов в классическом понимании (Zakaria, 1997; Heller, 2009). В то же время неэффективно функционирующая демократия может ассоциироваться с политическим хаосом или институциональной неэффективностью, как это было в случае Бельгии, где страна на протяжении почти двух лет оставалась без сформированного правительства, что негативно отразилось на её международном имидже (BBC, 2011).

Тем не менее на глобальном уровне сохраняется устойчивая тенденция к восприятию демократии как позитивного элемента национального образа. В результате даже авторитарные режимы нередко стремятся позиционировать себя как демократические государства, чтобы повысить уровень международной легитимности и привлекательности (Levitsky & Way, 2010).

Наряду с внешнеполитическими и культурными факторами, значительную роль в формировании мягкой силы играет внутренняя ситуация в государстве, включая уровень общественной безопасности, качество городской среды и даже гастрономическую культуру. Как отмечает Нье (2004), привлекательность страны формируется не только через пропагандируемые ценности, но и через повседневный облик жизни, с которым сталкиваются как граждане, так и иностранные посетители.

Снижение уровня внутренней безопасности может негативно отразиться на международной репутации страны. Так, рост преступности и социальной нестабильности во Франции в последние годы всё чаще упоминается в зарубежных СМИ и может снижать восприятие Франции как привлекательного направления для туризма и бизнеса, что, в свою очередь, ослабляет её мягкую силу (Le Corre, 2016; The Economist, 2023).

Другие элементы повседневной жизни — такие как чистота общественных пространств, архитектурная гармония или гастрономическое разнообразие — также могут существенно влиять на восприятие страны. Ярким примером использования гастрономии как инструмента мягкой силы является стратегия

так называемой кулинарной дипломатии Таиланда. С начала 2000-х годов правительство Таиланда целенаправленно продвигает свою кухню за рубежом посредством поддержки открытия ресторанов тайской кухни в различных странах, что способствует укреплению позитивного образа страны на международной арене (Rockower, 2012; Chio, 2018). Эта политика, не только стимулирующая экспорт продовольствия и туризм, но и укрепляющая культурную узнаваемость, стала моделью для ряда других государств, стремящихся использовать «мягкие» ресурсы в рамках внешней политики.

Таким образом, внутренняя социальная и культурная среда страны, включая факторы повседневной жизни, способна существенно укреплять или, наоборот, подрывать её мягкую силу в глобальном контексте.

В заключение следует отметить, что измерение мягкой силы представляет собой сложную и многогранную задачу. Привлекательность одного государства (страны А) может существенно различаться в восприятии разных международных акторов: она может оказывать положительное влияние на страну В, но при этом оставаться нейтральной или даже вызывать отторжение у страны С. Кроме того, остаётся нерешённым вопрос о приоритетности критериев оценки мягкой силы. Представляется маловероятным, что будет достигнут универсальный консенсус по данному вопросу, поскольку каждое государство стремится акцентировать внимание на тех аспектах, в которых оно обладает наибольшими преимуществами.

Также представляется целесообразным различать так называемую универсальную (или широкую) мягкую силу — направленную на формирование положительного имиджа среди широкой международной аудитории — и целенаправленную (или точечную) мягкую силу, адресованную определённым государствам, социальным группам или внешнеполитическим задачам. Например, одна стратегия может быть ориентирована на привлечение туристов, другая — на укрепление партнёрства с конкретным государством, третья — на продвижение культурных ценностей в определённых регионах (например, расширение инструментов мягкой силы Анкары в тюркоязычных государствах).

Таким образом, существующие индексы, предлагающие количественные способы оценки мягкой силы, несомненно, представляют собой полезный аналитический инструмент. Однако при интерпретации их результатов необходимо учитывать, что такие индексы не обладают универсальностью и не всегда способны отразить всю полноту и сложность мягкой силы в конкретных международных контекстах. Показано, что объективное измерение мягкой силы сталкивается с проблемами субъективности и культурной неоднозначности.

- Выявлено, что дипломатическое присутствие, хотя и важно, не гарантирует позитивного восприятия (пример — обширная дипломатическая сеть США и России, но неоднозначная репутация).
- Демонстрируется, что экономическое богатство не обязательно коррелирует с мягкой силой (как видно на примере Саудовской Аравии и Израиля).
- Исторические факторы могут усиливать или ослаблять мягкую силу: государства с древним наследием (Китай, Египет) часто получают символический капитал, в то время как негативное прошлое (нацистская Германия) ограничивает международное влияние.
- Подтверждается, что культурная привлекательность (Голливуд, японская культура, кулинарная дипломатия Таиланда) существенно усиливает международный имидж.
- Установлено, что внешняя и внутренняя политика могут либо укреплять, либо подрывать мягкую силу в зависимости от воспринимаемой демократичности, стабильности и социальной справедливости.

Автор анализирует, что существующие индексы мягкой силы часто построены на западоцентричных ценностях и не учитывают культурные различия и исторические контексты. Например, факторы, воспринимаемые как положительные в Западе (защита прав ЛГБТ, свобода слова), в иных культурных контекстах могут вызвать противодействие или отторжение.

Сравнение с работами Нye (2004; 2011) показывает, что мягкая сила действительно зависит от восприятия, но авторство статьи расширяет понимание, вводя концепцию множественности восприятий. Работа также согласуется с критикой McClory (2021) в отношении ограничений существующих рейтингов, но вносит новизну через деление мягкой силы на универсальную и целевую.

Автор аргументирует, что качественные методы анализа дают глубже соответствие к сложности явления мягкой силы, чем количественные оценки. Он подчёркивает, что любое количественное измерение должно сопровождаться качественными объяснительными компонентами, чтобы отражать разнообразие восприятия и контекстов.

Выводы

- Измерение мягкой силы как объективного феномена не представляется возможным без учёта исторических, культурных и идеологических различий в аудитории.

- Существующие количественные индексы мягкой силы представляют лишь частичный срез объективной реальности и зависят от скрытых ценностных предпосылок.
- Мягкая сила должна анализироваться как комплексное, многомерное явление, требующее сочетания качественных и количественных методов.
- Аналитическом плане полезно различать универсальную и целенаправленную мягкую силу как два разных уровня международного воздействия.
- Для будущих исследований необходима междисциплинарная методология, включающая политическую теорию, культурологию, социологию и исторический анализ, с целью создания более надёжных и чувствительных к контексту измерительных схем.

Список использованной литературы:

1. Neumann, I. B. (2008). Diplomacy and global governance. In R. A. W. Rhodes (Ed.), The Oxford handbook of political institutions.
2. Lo, B. (2015). Russia and the new world disorder. Brookings Institution Press.
3. Zhang, J., & Alon, I. (2019). China's Belt and Road Initiative: Changing the rules of globalization. Palgrave Macmillan.
4. Rolland, N. (2017). China's Eurasian century? Political and strategic implications of the Belt and Road Initiative. National Bureau of Asian Research.
5. Chomsky, N. (2003). Hegemony or survival: America's quest for global dominance. Metropolitan Books.
6. Charap, S., & Colton, T. J. (2017). Everyone loses: The Ukraine crisis and the ruinous contest for post-Soviet Eurasia. Routledge.
7. Economy, E. (2018). The third revolution: Xi Jinping and the new Chinese state. Oxford University Press.
8. Huntington, S. P. (1996). The clash of civilizations and the remaking of world order. Simon & Schuster.
9. Said, E. W. (1978). Orientalism. Pantheon Books.
10. Mudde, C. (2019). The far right today. Polity Press.
11. Mawdsley, E. (2012). From recipients to donors: Emerging powers and the changing development landscape. Zed Books.
12. Kalinovsky, A. M. (2013). Laboratories of socialist development: Cold War politics and decolonization in Soviet Tajikistan. Cornell University Press.
13. Berger, T. U. (2012). War, guilt, and world politics after World War II. Cambridge University Press.

14. Art, D. (2005). *The politics of the Nazi past in Germany and Austria*. Cambridge University Press.
15. McClory, J. (2021). *The Soft Power 30: A global ranking of soft power*. Portland Communications.
16. Dower, J. W. (1999). *Embracing defeat: Japan in the wake of World War II*. W. W. Norton & Company.
17. Yoshimi, Y. (1995). *“Comfort” women: Sexual slavery in the Japanese military during World War II*. Columbia University Press.
18. Chachavalpongpun, P. (2014). *Good coup gone bad: Thailand's political development since Thaksin*. Silkworm Books.
19. Melissen, J. (2005). *The new public diplomacy: Soft power in international relations*. Palgrave Macmillan.
20. Lankov, A. (2013). *The real North Korea: Life and politics in the failed Stalinist utopia*. Oxford University Press.
21. Fifield, A. (2019). *The great successor: The divinely perfect destiny of brilliant comrade Kim Jong Un*. PublicAffairs.
22. Laruelle, M. (2008). *Kazakhstan: Nation-branding and soft power*. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.
23. Isaacs, R. (2014). *Party system formation in Kazakhstan: Between formal and informal politics*. Routledge.
24. Le Corre, P. (2016). *France: A soft power under pressure?* Brookings Institution.
25. Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press.
26. Inglehart, R., & Norris, P. (2016). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
27. Levitsky, S., & Way, L. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War*. Cambridge University Press.
28. Melvin, N. (2000). *Authoritarianism and the prospect for democracy in Central Asia*. International Affairs.
29. Byman, D. (2006). Friends like these: Counterinsurgency and the war on terrorism. *International Security*, 31(2), 79–115.
30. Brady, A. M. (2015). China's thought management. *Journal of Democracy*, 26(4), 51–59.
31. Haykel, B. (2013). Saudi Arabia and Islamic militancy. *Current History*, 112(758), 337–342.
32. Kymlicka, W. (2015). Solidarity in diverse societies: Beyond neoliberal multiculturalism and welfare chauvinism. *Comparative Migration Studies*, 3(1), 17.
33. Koopmans, R. (2016). Does assimilation work? Sociocultural determinants of labour market participation of European Muslims. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(2), 197–216.

34. Rockower, P. (2012). Recipes for gastrodiploamacy. Place Branding and Public Diplomacy, 8(3), 235–246.
35. Sharman, J. C. (2010). Shopping for anonymous shell companies: An audit study of anonymity and crime in the international financial system. Journal of Economic Perspectives.
36. Heller, P. (2009). Lenin, Perón and charismatic leadership. Latin American Research Review.
37. Wilson, E. J. (2008). Hard power, soft power, smart power. Annals of the American Academy of Political and Social Science.
38. Zakaria, F. (1997). The rise of illiberal democracy. Foreign Affairs.
39. U.S. Department of State. (2023). Diplomatic list. <https://www.state.gov/diplomatic-list/>
40. BBC News. (2011). Thailand and Cambodia troops clash at border near temple. <https://www.bbc.com>
41. BBC News. (2011). Belgium breaks world record for time without government.
42. The Economist. (2023). France’s social unrest and its global image.
43. Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.
44. Nye, J. S. (2011). The future of power. PublicAffairs.
45. Robinson, P. (2019). Hollywood and the American image. In Communication and soft power in the global arena. Palgrave Macmillan.
46. Chio, J. (2018). Gastro-diplomacy and nation branding in Asia. In Asian cultural flows. Routledge.

Авторлар туралы мәлімет

С. Абрешева халықаралық құқық кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Сорбонна-Қазақстан институты

Г. Я. Амандықова философия ғылымдарының кандидаты, халықаралық қатынастар кафедрасының аға оқытушысы, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ

К. Аретюз халықаралық қатынастар магистрі (INALCO, Франция), Лотарингия университетінің филиалындағы Мец қаласының өкілі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Сорбонна-Қазақстан институты

К. Бердимбетова «B-MOVERS GROUP» ЖШС логистикалық компаниясының заңгер көмекшісі, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

А.А. Битлеуов саясаттану ғылымдарының докторы, халықаралық қатынастар кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы

А. Қ. Құрманғали саясаттану ғылымдарының докторы, аға профессор, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ

С. С. Набережнев заң ғылымдарының магистрі, оқытушы, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ

К.С. Нурғалым саяси ғылымдарының кандидаты, халықаралық құқық кафедрасының доценті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Сорбонна-Қазақстан институты

Ш.А. Сабитова ф.ғ.д. атындағы ҚазҰПУ-дың Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық құқық кафедрасының профессоры

Франсуа Мишель Натанэль Фарнир Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің оқытушысы, Қазақстан, Алматы қ.

О.Б. Хусаинов Абай атындағы ҚазҰПУ Сорбонна-Қазақстан институты халықаралық құқық кафедрасының аға оқытушысы, заң ғылымдарының кандидаты

С.О. Хусаинов «KM Life» өмірді сақтандыру компаниясының (Қазақмыс) Заң басқармасының жетекші маманы, заң магистрі

Сведения об авторах

Абрешева С. старший преподаватель кафедры международного права, институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Амандыкова Г. Я. к.ф.н., старший преподаватель кафедры Международных отношений Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Аретюз К. магистр международных отношений (INALCO, Франция), представитель города Метц в филиале Университета Лотарингии, Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Бердимбетова К. помощник юриста логистической компании ТОО «B-MOVERSGROUP» Алматы, Республика Казахстан

Битлеуов А.А. PhD докторант специальности «Международные отношения» Института

Құрманғали А. Қ. доктор политических наук, ассоциированный профессор Института Сорбонны-Казахстан КазНПУ им. Абая

Набережнев С. С. магистр юридических наук, преподаватель, Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Нурғалым К.С. к.полит.н., доцент кафедры международного права, институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Сабитова Ш.А. док. фил. наук, ассоц. профессор кафедры «Международного права» Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Франсуа Мишель Натанаэль Фарнир преподаватель КазНПУ имени Абая, Казахстан, г. Алматы

Хусаинов О.Б. старший преподаватель кафедры международного права института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая, к.ю.н.

Хусаинов С.О. ведущий специалист Юридического управления АО «Компания по страхованию жизни «KM Life» (Казак мыс), м.ю.н

About authors

Abresheva S. AbaiKazakh National University (Almaty, Kazakhstan)Senior Lecturer, Department of International Law,Sorbonne-Kazakhstan Institute

Amandykova G. Ya. PhD in Philosophy, Senior Lecturer of the Department of International Relations, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University (KazNPU)

Aréthuse C. Master of International Relations (INALCO, France), Representative of the City of Metz at the branch of the University of Lorraine, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University

Berdimbetova K. legal Assistant of the Logistics Company LLP “B-MOVERS GROUP”, Almaty, Republic of Kazakhstan

Bitleuov A.A. Doctor of Political Sciences, Associate Professor of International Relations Departments, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty

Kurmangali A. K. Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Sorbonne-Kazakhstan Institute, KazNPU Abai

Naberezhnev S. S. Master of Legal Sciences, Lecturer, Sorbonne-Kazakhstan Institute, KazNPU Abai

Nurgalym K.S. Abai Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)Senior Lecturer, Sorbonne Institute-Kazakhstan

Sabitova Sh.A. dr. Phil, Assoc. Professor of the Department of «International Law» of the Sorbonne-Kazakhstan Institute of KazNPU named after Abay

François Michel Nathanaël Farnier Lecturer, Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almat

Khusainov O.B. Senior Lecturer at the Department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute, Abai Kazakh National Pedagogical University, Candidate of Juridical Sciences

Khusainov S.O. Leading Specialist of the Legal Department, “KM Life” Life Insurance Company (Kazakhmys), Master of Laws